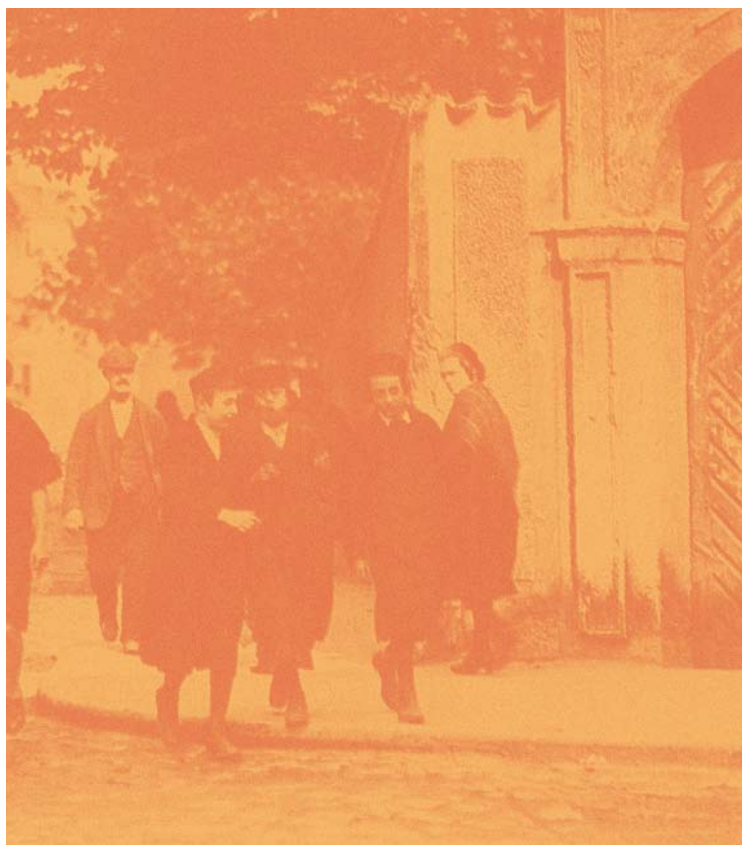

Antysemityzm – stare i nowe uprzedzenia

Poradnik metodyczny dla nauczyciela

Dom Anny Frank, OBWE/ODIHR

Spis treści

Materiały edukacyjne na temat historii Żydów i antysemityzmu w Europie 2

Wprowadzenie 3

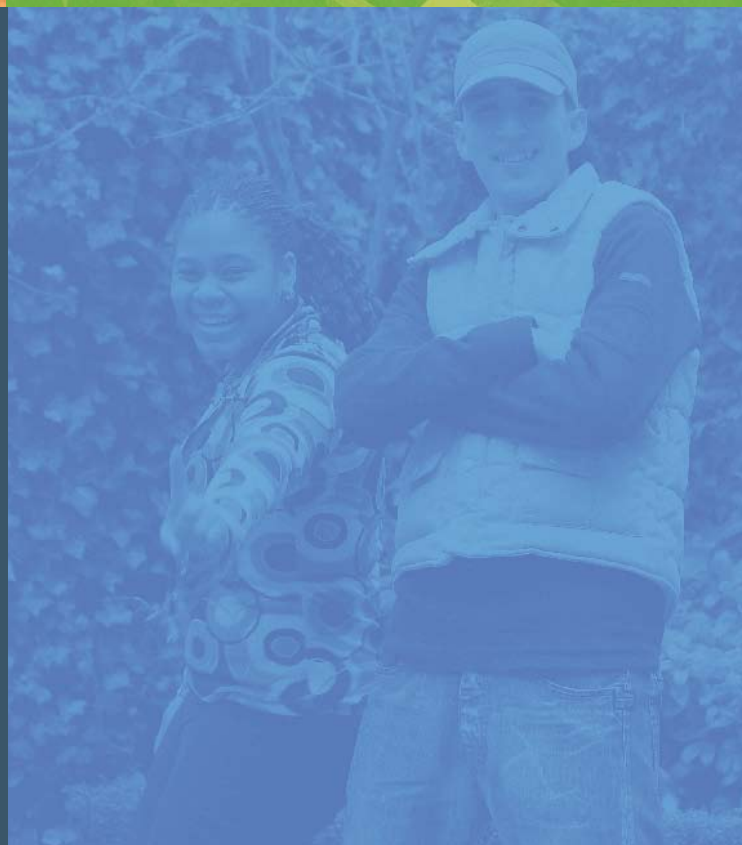
Objaśnienia i sugestie do części 1:
Historia antysemityzmu w Europie do 1945 r. 4

Objaśnienia i sugestie do części 2:
Antysemityzm – ciągle zmaganie? 10

Objaśnienia i sugestie do części 3:
Uprzedzenia. U2? 16

Sposoby reagowania na uprzedzenia i dyskryminację 22

Słowniczek pojęć 23

Materiały edukacyjne na temat historii Żydów i antysemityzmu w Europie

Materiały edukacyjne na temat historii Żydów i antysemityzmu w Europie zostały opracowane dla szkół gimnazjalnych. Składają się z trzech części. Części 1 i 2 omawiają zjawisko antysemityzmu na podstawie wybranych przykładów z historii europejskich Żydów. Zawierają też odniesienia do wydarzeń współczesnych, innych form dyskryminacji, a także do sposobów postrzegania swego otoczenia przez uczniów. Część 3 dotyczy uprzedzeń spotykanych w dniu dzisiejszym. Koncentruje się ona głównie na doświadczeniach młodych ludzi.

Ogólne cele:

- Uczniowie wiedzą, czym jest i czym był antysemityzm (część 1, 2 i 3).
- Uczniowie znają najważniejsze wydarzenia z historii Żydów (szczególnie część 1 i 2).
- Uczniowie potrafią znaleźć argumenty przemawiające przeciwko uprzedzeniom skierowanym wobec Żydów (część 1 i 2).
- Uczniowie potrafią zidentyfikować uprzedzenia występujące w ich bezpośrednim otoczeniu (szczególnie część 3).
- Uczniowie potrafią wymienić działania i sposoby reagowania mające przeciwdziałać uprzedzeniom (szczególnie część 3).

Przedmiot

Wszystkie wymienione wyżej części można realizować na lekcjach historii, wiedzy o społeczeństwie, języka polskiego lub podczas tzw. godzin wychowawczych. Seria ta nadaje się także doskonale do wykorzystania w ramach kształcenia blokowego i zajęć pozalekcyjnych. Można zacząć od części 1, 2 lub 3. Wybór będzie zależał od sytuacji w klasie, poziomu posiadanej już przez uczniów wiedzy i struktury programu określonego przedmiotu. Można także rozłożyć materiał na kilka lat, wykorzystując go w różnych klasach.

Struktura i różnorodność materiału

Każda z części obejmuje sześć dwustronicowych rozdziałów zawierających materiał faktograficzny, ilustracyjny i blok ćwiczeniowy dla uczniów. Na stronach 14 i 15 znajdują się zadania dodatkowe. Informacje i ćwiczenia umieszczone na stronie ostatniej przeznaczone są do wykorzystania w klasie podczas zajęć podsumowujących tematykę określonej części.

Indywidualizację i różnorodność pracy z materiałami edukacyjnymi można uzyskać poprzez dobór odpowiednich zadań. Pierwsze ćwiczenie na każdej stronie jest z reguły najłatwiejsze, ponieważ uczniowie są w stanie wydedukować odpowiedź z tekstu autorskiego i/lub z ilustracji. Ostatnie zadanie na stronie ma zwykle charakter bardziej abstrakcyjny lub wymaga więcej czasu ze względu na to, że uczniowie muszą przeprowadzić samodzielne poszukiwania lub wykonać coś w grupie.

Na wstępie omówimy założenia i cele materiałów edukacyjnych, a następnie zaproponujemy dodatkowe informacje i sugestie metodyczne dotyczące poszczególnych części i rozdziałów. W przewodniku znajdują się także odpowiedzi na niektóre, znajdujące się w bloku ćwiczeniowym pytania.

W osobnym rozdziale proponujemy pewną liczbę wskazówek praktycznych, pomocnych w sytuacjach, wymagających reakcji na zachowania uczniów, będące wyrazem uprzedzeń. Na końcu poradnika zamieszczony został słowniczek wybranych pojęć występujących w materiałach.

Współczesny antysemityzm

Dom Anny Frank wydaje różne materiały dydaktyczne dotyczące życia Anny Frank, Holokaustu, praw człowieka i dyskryminacji. Nowością są materiały edukacyjne poświęcone wyłącznie antysemityzmowi. Do tej pory byliśmy raczej powściągliwi, jeśli chodzi o tworzenie materiałów edukacyjnych poświęconych tej właśnie problematyce. Obawialiśmy się, że mogą one – zamiast przeciwdziałać – pobudzać lub wzmacniać uprzedzenia w stosunku do Żydów. Być może też większość nauczycieli z antysemickimi uwagami lub uprzedzeniami na co dzień spotyka się raczej rzadko lub nawet wcale. Mając jednak na uwadze długą historię antysemityzmu, a zwłaszcza jego brzemiennie dla Europy skutki, jesteśmy przekonani, że temat ten zasługuje na szczególną uwagę w procesie kształcenia.

Chociaż sami nauczyciele mogą nie żywić uczuć antyżydowskich, to jednak problem antysemityzmu pojawia się regularnie w mediach, zarówno w Polsce, jak i w świecie. Sytuacja polityczna w Izraelu powoduje, że antyżydowskie komentarze przestają być rzadkością i coraz częściej mają charakter antysemicki. W Europie antyżydowskie slogany są skandowane nie tylko podczas demonstracji przeciwko polityce Izraela. Zdarza się także, że Żydzi są napastowani na ulicach, przeprowadza się też ataki na synagogi i inne żydowskie budynki. W związku z tego rodzaju ekscesami mówi się często o młodzieży muzułmańskiej, która jest w większości nastawiona antyżydowsko. Jednak antysemickie wypowiedzi nie są wyłącznie domeną określonych grup etnicznych czy młodych ludzi. Przecież graffiti przedstawiające swastykę można spotkać wszędzie, a antyżydowskie hasła słyszy się często na boisku podczas meczów piłkarskich. Opowiada się masę dowcipów o bogatych i skąpych Żydach, a inwektywy w rodzaju „Żyd” czy „brudny Żyd” stale słychać w szkołach.

Interpretacja tego rodzaju wypowiedzi nie jest łatwa i nie każdy automatycznie uzna je za antysemickie. Pozostaje jednak pytanie, skąd się biorą i jaki jest ich wpływ na postawy młodzieży. Czy młodzi ludzie wiedzą wystarczająco wiele o Holokauście, czy wiedzą, co oznacza swastyka? Czy uprzedzenia wobec Żydów są w większości ukrywane? Czy idea Żyda dążącego do władzy nad światem jest częścią światopoglądu niektórych młodych ludzi? Faktem jest bowiem, że poglądy antysemickie nie zniknęły, są nadal obecne w naszym społeczeństwie, a zatem zasługują na uwagę w procesie kształcenia.

Zwykle antysemityzm omawia się wyłącznie w ramach lekcji poświęconych II wojnie światowej i prześladowaniom Żydów. My rozszerzamy ten kontekst. Przywołując przykłady antysemityzmu z przeszłości i teraźniejszości, ukazujemy skutki uprzedzeń, zawsze odnosząc omawiane wydarzenia do dnia dzisiejszego, do aktualnej sytuacji uczniów. Celem tego projektu jest ukazanie antysemityzmu w jego rozwoju historycznym oraz analizowanie problemu nietolerancji i uprzedzeń w ich szerokim kontekście. Efektem tego powinno być propagowanie tolerancji zarówno w klasie, jak i w szkole.

Zorientowanie na historię Żydów

Prześladowania stanowią część historii Żydów w Europie, dlatego temat ten zajmuje główne miejsce w naszych materiałach edukacyjnych.

Równocześnie jednak przedstawiamy miejsca, gdzie przez długi czas zarówno kulturalne, jak i religijne życie Żydów mogło się rozwijać bez przeszkód, np. Kordobę, Kraków, Amsterdam czy Berlin. W ten sposób pragniemy ukazać całą złożoność historii Żydów, których niestety zbyt często przedstawia się tylko jako ofiary prześladowań.

Umieć wczuwać się w sytuację drugiego człowieka

Zaprezentowane w materiałach przykłady konkretnych osób dają uczniom możliwość nie tylko poznania, ale także wczuwania się w ich sytuację. Zapoznanie młodzieży z niektórymi aspektami kultury żydowskiej, życia Żydów w diasporze najlepiej osiągnąć poprzez różne działania praktyczne, np. zwiedzanie synagogi lub zabytków żydowskich. Uważamy, że uprzedzeniom antyżydowskim można przeciwdziałać nie tylko poprzez wiedzę, lecz w szczególności poprzez możliwość poznania Żydów. Spotkanie takie pozwala dostrzec więcej aspektów czyjejś osobowości, budzi uczucie empatii, a także daje możliwość dostrzeżenia podobieństw i zrozumienia różnic.

Przewycięzanie uprzedzeń w stosunku do Żydów

Problem uprzedzeń antyżydowskich jest jednym z najważniejszych tematów przedstawionych w materiałach edukacyjnych. Pojawia się zarówno w tekście autorskim, jak i w ćwiczeniach dla uczniów. Naszym celem jest uświadomienie uczniom potrzeby przewycięzania tych uprzedzeń, dlatego dajemy wskazówki, jak można to zrobić.

Uprzedzenia w ogóle

Wykorzystując historię antysemityzmu, pokazujemy, jak w ogóle funkcjonują uprzedzenia. Jednocześnie odnosimy je do innych form dyskryminacji, takich jak romofobia, islamofobia, homofobia czy rasizm. Uczniowie mogą dzięki temu zrozumieć mechanizm powstawania uprzedzeń i ich wpływ zarówno na życie osobiste jednostki, jak i całego społeczeństwa, a także to, dlaczego uprzedzenia są tak trwałe.

Porozmawiamy o doświadczeniach osobistych

Z rozmów z nauczycielami, którzy testowali nasze materiały, wynika, że pomoce dydaktyczne na temat antysemityzmu są użyteczne pod warunkiem, że uczniowie mają możliwość opowiedzenia o własnych doświadczeniach z antysemityzmem lub innymi przejawami dyskryminacji. Zatem nie należy omawiać antysemityzmu w oderwaniu od innych form dyskryminacji.

Refleksja i działanie

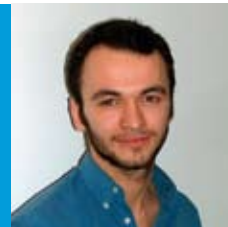
Celem naszym jest rozwinięcie u uczniów krytycznej postawy wobec samych siebie, swych poglądów i zachowań. Przede wszystkim powinni się zastanowić, co sami mogą zrobić, aby przeciwdziałać antysemityzmowi i uprzedzeniom, aby poprawić atmosferę we własnym otoczeniu, na przykład w klasie czy szkole.

Współpraca

Mówienie o sobie w kontekście takich zagadnień jak dyskryminacja nie jest łatwe. Może być nieprzyjemne dla uczniów lub nauczycieli, a nawet rodzić poczucie zagrożenia. Materiały dydaktyczne zawierają zadania, których celem jest wymiana doświadczeń i wiedzy w atmosferze zaufania, co w efekcie wzmacnia poczucie bezpieczeństwa w klasie.

Część 1

Historia antysemityzmu w Europie do 1945 r.

Pierwsza część materiałów dydaktycznych omawia historię Żydów w Europie od początku diaspory do końca II wojny światowej. Kluczowe pytanie brzmi: dlaczego Żydzi są rozproszeni po całym świecie? Dzięki przykładom pochodzącym z różnych okresów historii stanie się jasne, jak Żydzi – jako mniejszość – z jednej strony stanowili część europejskiego społeczeństwa, a z drugiej – ich pozycja jako mniejszości sprawiała, że byli podatni na różnego rodzaju ataki. W tym kontekście omówione zostały różne uprzedzenia antyżydowskie, które pojawiły się na przestrzeni wieków w Europie.

Cele

- 1 Uczniowie potrafią opisać, co to znaczy być Żydem.
- 2 Uczniowie potrafią wyjaśnić, dlaczego Żydzi są rozproszeni po całym świecie i dlaczego dziś żyją głównie poza Europą.
- 3 Uczniowie potrafią wymienić dwa powody, dla których Żydzi byli prześladowani i wypędzani.
- 4 Uczniowie potrafią własnymi słowami objaśnić pojęcie „mniejszości”, a także zilustrować je współczesnymi przykładami.
- 5 Na podstawie co najmniej dwóch podanych przez siebie przykładów uczniowie potrafią wykazać, że sytuacja Żydów była różna w zależności od czasu i miejsca.
- 6 Uczniowie potrafią wymienić dwa historyczne i wciąż obecne uprzedzenia wobec Żydów.
- 7 Uczniowie potrafią przedstawić ogólny zarys historii powstawania uprzedzeń wobec Żydów i wskazać, dlaczego są one nieuzasadnione.
- 8 Uczniowie potrafią odnaleźć ślady żydowskiej historii i kultury w swoim najbliższym otoczeniu.
- 9 Uczniowie potrafią własnymi słowami objaśnić, co oznacza termin „antysemityzm”.
- 10 Uczniowie potrafią objaśnić, co symbolizuje Auschwitz.

Kluczowe pojęcia

Antysemityzm
Cech
Diaspora
Emancypacja
Getto
Holokaust
Judaizm
Kozioł ofiarny
Mniejszość
Pogrom
Rasizm
Syjonizm
Synagoga
Tora

Kto jest Żydem?

(s. 2-3)

„Burza mózgów”

Poproś uczniów, aby podali swoje skojarzenia z wyrazem „Żyd” lub „żydowski”. Zanotuj te skojarzenia na tablicy jako słowa kluczowe i dokonaj ich kategoryzacji, na przykład na kulturowe, religijne i historyczne. Jeśli będzie taka potrzeba, wyodróżnij wśród nich fakty, opinie oraz wszelkie stereotypy i uprzedzenia.

Zadanie

Twoja wizytówka

Wizytówka „Mateusz i Sara” ma skłonić uczniów do zastanowienia się nad tym, że doświadczenie bycia Żydem może mieć bardzo różne oblicza i że nasza tożsamość obejmuje wiele różnych aspektów. Religia nie zawsze stanowi ważny przejaw czyjejś tożsamości. Kiedy uczniowie wypełnią własne wizytówki, możesz sporządzić zestawienie narodowości, religii i wyznań, jakie są reprezentowane w twojej klasie, oraz tego, co uczniowie uważają za ważne. Można to zapisać na kartce lub na tablicy. Sam możesz także podać inne przykłady.

Wskazówka – zadanie domowe

Zadaj uczniom zadanie, aby w domu zapytali członków rodziny, skąd pochodzą ich przodkowie lub rodzice. Czy pochodzą z tego samego regionu, czy nie? Jaki był powód ich wyjazdu, przeprowadzki itp.? Niemal każdy uczeń będzie miał niepowtarzalną opowieść.

Zadanie 1

Jak inni cię widzą?

Albert Einstein wypowiedział się na temat tego, co to znaczy należeć do mniejszości. Czego jesteś częścią zdaniem większości? Kiedy tak się dzieje, a kiedy nie? Julian Tuwim porusza problem podwójnej tożsamości, z kolei wypowiedź Nicole Kidman pobudza uczniów do rozważań, w jakim zakresie może mieć na ciebie wpływ to, co mówią o tobie inni ludzie.

Zadanie 2

Twoi dziadkowie

To zadanie ma stanowić wprowadzenie do znajdującego się na stronach 4-5 tematu: refleksja nad rolą migracji w dziejach żydowskich rodzin.

- A Narysuj na tablicy mapę dostosowaną do sytuacji migracji rodzin uczniów twojej klasy, na przykład mapę świata, Europy lub Polski. Na mapie uczniowie wskazują miejsca, skąd pochodzą ich rodzice i dziadkowie. Następnie możecie krótko zastanowić się nad problemem dorastania w jakimś innym miejscu. Co się zostawia, a co zabiera ze sobą podczas zmiany miejsca zamieszkania?
- B Korzyści: wielojęzyczność, dodatkowe miejsca na wakacyjne wyjazdy, obecność w domu różnych kultur. Problemy: tęsknota za domem rodzinnym, porzucenie części własnego dziedzictwa kulturowego.
- C Ludzie opuszczają swoje miejsce zamieszkania, swój kraj na przykład w poszukiwaniu pracy, uciekając przed prześladowaniami, chcąc połączyć się z rodziną albo szukając przyciągnięcia.

Dlaczego Żydzi są rozproszeni po całym świecie?

(s. 4-5)

Diaspora

Początki żydowskiej diaspory datuje się na VI w. p.n.e., tzw. okres niewoli babilońskiej, po tym, kiedy Świątynia Jerozolimska została po raz pierwszy zniszczona przez Babilończyków. Jednak dopiero w 70 r. n.e., po zburzeniu Świątyni przez Rzymian (co było zemstą za wybuch powstania antyrzymskiego), Żydzi zostali ostatecznie wypędzeni z Jerozolimy i rozproszeni się po krajach leżących w basenie Morza Śródziemnego. Pomimo zakazów pewna liczba Żydów powróciła na teren okupowanej przez Rzymian Palestyny, gdzie mieszkała aż do czasu odrodzenia się Państwa Izrael po drugiej wojnie światowej.

Wskazówka – diaspora

Aby lepiej wyjaśnić pojęcie diaspory, możesz przywołać także przykład diaspory afrykańskiej, która była rezultatem handlu niewolnikami.

Oskarżenie

Przekonanie, iż to Żydzi ukrzyżowali Chrystusa, w wielu krajach pociągało za sobą prześladowania Żydów przez chrześcijan. Często się zapomina, że w pierwszym okresie chrześcijaństwo było żydowską sektą i dopiero później stało się odrębną religią. Oskarżenie Żydów o bogobójstwo jest podstawowym elementem antysemityzmu religijnego, zwanego także antyjudazmem.

Kordoba

Żydowskie osadnictwo w Europie zostało w materiałach edukacyjnych jedynie zarysowane. We wczesnym średniowieczu stosunkowo duża liczba Żydów osiedliła się w Hiszpanii, która w tym czasie stanowiła zlepek wielu księstw i kalifatów, a w każdym z nich obowiązywały odmienne prawa i reguły. Relacje między Żydami, chrześcijanami, muzułmanami i innymi grupami wyglądały tam zatem bardzo różnie. Generalnie panuje jednak dobra opinia o epoce rządów muzułmańskich w Hiszpanii. Jednak uczniom warto problem ten rozwinąć. Pewne informacje na ten temat znajdują się na stronie 4 oraz w podpisie do obrazu Dionisio Baixerasa (s. 5), który pochodzi z okresu, gdy idealizowano średniowieczne społeczeństwo Kordoby. Kultura mauretańska za sprawą emigracji żydowskiej dotarła w wiekach późniejszych do innych zakątków Europy. Styl architektoniczny niektórych synagog, takich jak np. synagoga w Berlinie czy Budapeszcie, nawiązuje swą formą do budownictwa Maurów.

Majmonides

Majmonides jest ważnym filozofem żydowskim, którego dzieła nadal są czytane. Znał dzieła Arystotelesa w przekładzie arabskim. Oto jedno z powiedzeń Majmonidesa: „Każda istota ludzka otrzymała swobodę działania. Jeśli pragnie podążać drogą sprawiedliwości i być człowiekiem prawnym, może tak uczynić. Jeśli pragnie podążać drogą zła i być grzesznikiem, także może tak uczynić”. Inne jego powiedzenie, które jeszcze dziś można usłyszeć, brzmi: „Istota ludzka nie powinna jeść aż do momentu, gdy jej żołądek będzie już całkiem pełny” (oba cytaty pochodzą z dwóch traktatów etycznych: *Reguły zachowania* i *Zasady pokuty i żalu* Mojżesza Majmonidesa).

Wskazówka – Mojżesz Majmonides

Zwróć uwagę uczniów na zdanie w podpisie, które mówi, że Majmonides

został pochowany na terenie dzisiejszego Izraela. To znaczy, że na przestrzeni lat, także po 70 r. n.e., wielu Żydów powracało do Palestyny.

W Kordobie oprócz pomnika Majmonidesa znajduje się także pomnik Awerroesa (1126-1198), pochodzącego z Hiszpanii słynnego arabskiego filozofa, lekarza i prawnika, współczesnego Majmonidesowi. Awerroes jest znany m.in. dzięki przekładom i komentarzom do dzieł Arystotelesa. Podobnie jak Majmonides, opuścił Hiszpanię i wyjechał do Maroka, kiedy w Kordobie doszli do władzy nietolerancyjni muzułmanie.

Inkwizycja

W materiałach rola inkwizycji jest zaledwie wspomniana. Hiszpańska inkwizycja nie podlegała papieżowi, lecz koronie – Ferdynandowi i Izabeli. Jej działania były wymierzone nie tylko w Żydów, lecz przeciwko każdemu, kto żył niezgodnie z regułami Kościoła katolickiego. W okresie późnego średniowiecza wielu Żydów przeszło na chrześcijaństwo, często pod przymusem. Tym nowym chrześcijanom często nie ufano – czy nawrócili się z przekonania, czy też były to jedynie deklaracje składane władzy? Inkwizycja regularnie ich przesłuchiwała. Ci, którzy się nie nawrócili, ryzykowali śmierć na stosie. Ponieważ nowych chrześcijan także w Portugalii traktowano podejrzliwie, wielu szukało schronienia gdzie indziej. Niektórzy wyjechali do Antwerpii, a następnie do Amsterdamu.

Migracje

Migracje stanowią część żydowskiej historii. Nie zawsze były wymuszone przez politykę czy biedę. Innym czynnikiem był handel. Żydzi byli szanowanymi kupcami, lecz z czasem górę zaczęły brać negatywne uprzedzenia. W Europie Żydzi zamieszkiwali zwykle blisko siebie, co miało także uzasadnienie religijne, bowiem zgromadzenie modlitewne w synagodze wymaga obecności minimum 10 mężczyzn.

Wskazówka – Jerozolima

Warto podkreślić, że Jerozolima była i jest ważnym miastem dla chrześcijan, Żydów i muzułmanów. Korzystając z wyszukiwarki internetowej Google, można zobaczyć znajdujący się tam meczet, Ścianę Płaczu i kościoły. Poproś uczniów, by sprawdzili, czy w sąsiedztwie ich domu znajduje się meczet, synagoga lub kościół.

Ćwiczenie 1

Diaspora

Ćwiczenia 1B i 1C można zrealizować w grupach.

- A** „Diaspora” to słowo pochodzenia greckiego oznaczające ‘rozproszenie grupy ludzi w różnych częściach świata’. Często jest używane w odniesieniu do Żydów.
- B** Ameryka Północna i Izrael
- C** Do odpowiedzi na znajdujące się w tym ćwiczeniu pytanie można wykorzystać poniższe dane dotyczące mozaiki religijnej Polski:
Chrześcijaństwo (katolicy)	33 608 192 (88,18%)
Islam (muzułmanie)	5254 (0,01%)
Hinduizm	2728 (0,01%)
Judaizm (żydzi)	1549 (0,00%)
Ateiści	(6%)

Źródło: *Rocznik statystyczny GUS* (dane pochodzą z 2007 r.).

Uciekając przed prześladowaniami

(s. 6-7)

Ćwiczenie 2

Złoty wiek

W Kordobie wzniesiono pałace, zbudowano wodociągi i urządzono publiczne łaźnie. Mieszkało tam wielu uczonych i artystów; mówiono różnymi językami.

Krucjaty i zaraza

Czas krucjat i epidemii dżumy to mroczny okres w średniowiecznych dziejach Żydów. W położonych nad rzekami środkowoeuropejskich miastach, takich jak Praga, Troyes, Moguncja, Kolonia, Wormacja czy Spira byli oni atakowani, napadani lub zabijani.

W okresie późnego średniowiecza Żydzi wszędzie spotykali się z restrykcjami lub byli skazywani na wygnanie. Na przykład w 1290 r. zostali wygnani z Anglii, a w 1306 r. z Francji. W szesnastym stuleciu niemal wszystkie niemieckie miasta były dla Żydów zamknięte.

Kazimierz

Ta nazwa pochodzi od króla Kazimierza Wielkiego. Zapytaj uczniów, dlaczego dawna dzielnica żydowska Krakowa nosi nazwę Kazimierz.

Wskazówka – znaki identyfikacyjne

W okresie średniowiecza Żydów niekiedy zmuszano do noszenia określonych znaków rozpoznawczych, takich jak np. spiczaste kapelusze czy kawałki tkaniny (tzw. łaty) naszyte na ubraniach. Dotyczyło to także krajów arabskich. Możesz powiązać tę informację z obowiązkiem noszenia gwiazdy Dawida przez Żydów w nazistowskich Niemczech i krajach okupowanych w czasie II wojny światowej (zob. część 1, s. 12).

Ćwiczenie 1

- A** Specjalny status Żydów w Europie średniowiecznej zapewniały im tzw. przywileje. Pierwsze z nich zostały nadane Żydom w Polsce za czasów Bolesława Pobożnego (1221-1279). Zawarte zostały w akcie prawnym zwanym Statutem kaliskim. Najważniejszym z nich było podporządkowanie Żydów władzy księcia reprezentowanego przez wojewodę, co w praktyce gwarantowało im książęcą opiekę i ochronę. Inne równie ważne przywileje zostały nadane Żydom za czasów króla Kazimierza Wielkiego. Zatwierdził bowiem status wszystkich Żydów jako „sług skarbu”, co dawało im prawo swobodnego handlu i przemieszczania się z miejsca na miejsce. Tytuł ten przyznawał również Żydom ochronę prawną ze strony króla.
- B** Na powyższej ilustracji Żyda można rozpoznać po charakterystycznym spiczastym kapeluszu, który nosi na głowie. Stanowił on bowiem jeden ze znaków identyfikacyjnych Żydów w średniowieczu.

Wskazówka – kozioł ofiarny

Pojęcie kozła ofiarnego objaśnione zostało wcześniej, w związku z epidemią dżumy. Żydzi odegrali rolę kozła ofiarnego także w Polsce. Byli wypędzani albo paleni na stosie. W zadaniu 2 uczniowie będą mogli odnieść pojęcie kozła ofiarnego do wydarzeń bieżących.

- A** Rolę kozła ofiarnego odgrywa człowiek lub grupa, która zostaje niesłusznie o coś obwiniona. Przykładem są Żydzi, których w okresie średniowiecza oskarżano o wywołanie epidemii dżumy.
- B** Imigranci, w których widzi się przyczynę braku dobrze płatnej pracy, wzrostu przestępczości lub deficytu mieszkań.

Podążając na północ

(s. 8-9)

Cechy i pieniądze

Pośród ludzi krążyło i nadal krąży wiele przesądów i stereotypów dotyczących Żydów. Nie będziemy omawiać ich wszystkich w ramach niniejszych materiałów dydaktycznych. Ograniczymy się jedynie do tych najważniejszych. Możesz np. omówić jeden z najtrwalszych stereotypów antyżydowskich, mówiący o tym, że Żydzi są bogaci i pazerni.

Przykład Amsterdamu

W 1700 r. w Amsterdamie żyła największa społeczność żydowska w zachodniej Europie, zamieszkiwało go wówczas ok. 10 tys. Żydów. W odróżnieniu od innych europejskich miast, w Amsterdamie nie było nigdy getta, czyli wyodrębnionego od reszty miasta obszaru, zamieszkanego wyłącznie przez ludność żydowską. Żydzi mogli czuć się tam względnie swobodnie.

W większości posługiwali się oni językiem jidysz, którego podstawę stanowiły dialekty niemieckie. Język ten zawierał także sporo elementów słowiańskich (polskich). Słowa, takie jak *bachor*, *bajzel*, *belfer*, *ciuchy*, *harmider*, *kitel* czy *trefny*, z czasem stały się częścią języka polskiego.

Getto

Także poza Europą, na przykład w Maroku, istniały dzielnice przeznaczone dla Żydów, tak zwane mella. W przeciwieństwie do gett, mella rzadko bywały zamknięte.

Dziś słowem „getto” określa się tzw. czarne i biedne dzielnice miast, w szczególności w Stanach Zjednoczonych. Kiedyś termin ten zarezerwowany był dla dzielnic żydowskich, wyznaczonych przez lokalne władze. Często były one przepelnione, a ludzie żyli tam w skrajnym ubóstwie. Powstanie pierwszego getta datuje się na rok 1516. Znajdowało się w Wenecji, w miejscu, gdzie wcześniej zlokalizowane były odlewnie. Taki jest właśnie źródłosłów słowa „getto”. Pochodzi ono od słowa *gettare*, to znaczy 'odlewać'. Getta istniały przez wieki. Ostatnie z nich, rzymskie, zostało wyburzone w 1870 r. Kiedy do władzy doszli naziści, Żydów zmuszono do życia w gettach w różnych miastach okupowanej Europy. Dziesiątki tysięcy Żydów zmarło z głodu w gettach takich miast jak Warszawa, Łódź czy Kraków.

Wskazówka – jidysz

Możesz podać większą liczbę słów w jidysz albo poprosić uczniów, aby ich sami poszukali, a także poszerzyć zakres zadania, obejmując nim wpływ imigrantów na kulturę w ogóle. Możesz też zadać pytanie: jakie znaczenie języki? Razem możecie zbadać, które słowa i zwyczaje kulinarne zostały przejęte przez kulturę polską i jaką rolę odegrała w tym migracja, rzecz jasna obok Internetu i innych nowoczesnych mediów.

Ćwiczenie 1

Ilustracja pochodząca z antysemitycznej książki dla dzieci pt. *Der Giftpilz* („Trucizna”), która została wydana w nazistowskich Niemczech w 1938 r.

1A Uprzedzenie: Żydzi są bogaci i pazerni na pieniądze.

1B W średniowieczu jedynie Żydzi mogli zajmować się pożyczaniem pieniędzy. Przez wieki profesja ta zakazana była dla chrześcijan. Kiedy w epoce nowożytnej także i chrześcijanie zajęli się bankowością, starali się dyskredytować swych żydowskich konkurentów.

Ćwiczenie 2

Indywidualna praca uczniów

W pracy nad odkrywaniem śladów kultury żydowskiej z najbliższej okolicy uczniowie mogą wykorzystać Internet. Oto kilka przykładowych stron internetowych, gdzie można znaleźć podobne informacje:

www.jewish.org.pl (Portal społeczności żydowskiej w Polsce)

www.zydziwpolisce.edu.pl (Żydzi w Polsce. Ocalić od zapomnienia – uczyć dla przyszłości)

www.jewishmuseum.org.pl (Muzeum Historii Żydów Polskich)

www.jewishinstitute.org.pl (Żydowski Instytut Historyczny)

www.fodz.pl (Fundacja Ochrony Dziedzictwa Żydowskiego)

www.diapozytyw.pl (Diapozytyw – serwis informacyjny na temat historii i współczesności Żydów polskich)

Walka o równe prawa

(s. 10-11)

Antysemityzm

Pochodzenia słowa „antysemityzm” nie da się objaśnić w kilku zdaniach. Termin ten opiera się na teoriach rasowych, które stały się szczególnie popularne w dziewiętnastym stuleciu. Terminem „Semici” określano wtedy ludy mówiące tzw. językami semickimi, na przykład Arabów i Żydów. Do pochodzenia terminu „antysemityzm” powrócimy jeszcze w części 3 materiałów, gdzie omówione zostanie znaczenie pojęcia „rasizm”.

Portrety

Ten rozdział zawiera portrety kilku świeckich Żydów: Levi Straussa, Estery Racheli Kamińskiej z córką Idą, Alberta Einsteina oraz Teodora Herzla. Podpisy pod ilustracjami krótko opowiadają ich historię. Można poprosić uczniów, by zebrali więcej informacji na temat jednej z tych osób.

Syjonizm

Do znaczenia terminu „syjonizm” odnosi się częściowo podpis pod zdjęciem Teodora Herzla, lecz zostanie on bardziej szczegółowo omówiony w części 2 materiałów. Dla Teodora Herzla, który nie był człowiekiem religijnym, antysemityzm dawał podstawę do ubiegania się o utworzenie niezależnego państwa. Pewną rolę w rozwoju syjonizmu odgrywały także motywy religijne.

Protokoły

Do problemu tego powrócimy w części 2 materiałów. W ramach tematu „Czy to tylko krytyka, czy antysemityzm?” omówiony zostanie m.in. znaczenie *Protokołów mędrców Syjonu* dla propagowania postaw antysemitycznych na całym świecie. Pierwsze wydanie tej broszury ukazało się na początku ubiegłego stulecia w Rosji, gdzie dyskryminacja i prześladowania Żydów były na porządku dziennym.

Pogromy

W 1881 i 1882 r. na Ukrainie i w Rosji doszło do wielu inspirowanych i organizowanych przez władze carskie pogromów, w następstwie których tysiące Żydów zdecydowało się na ucieczkę za granicę. W latach następnych pogromy były organizowane regularnie. W 1918 r. w czasie rewolucji i wojny domowej w Rosji wojska „białych” zabiły ok. 100 000 Żydów. Pogromy antyżydowskie wybuchały na Ukrainie i w Rosji aż do 1920 r.

Ćwiczenie 1

Równouprawnienie i modernizacja Europy

- A Dążenia Żydów do równouprawnienia, czyli uzyskania tych samych praw cywilnych i obywatelskich, co reszta społeczeństwa, ujawniły się w Europie Zachodniej w XVIII w. wraz z emancypacyjnymi dążeniami mieszczań i chłopów. Były częścią reform postulowanych przez europejskie oświecenie, wprowadzonych w życie przez rewolucję francuską. Proces nadawania Żydom równych praw następował stopniowo i powoli w ciągu prawie całego XIX wieku.
- B Należy podkreślić, że po uzyskaniu równych praw Żydzi włączyli się aktywnie w życie gospodarcze, naukowe i kulturalne Europy. Warto wymienić tu kilka najbardziej znanych nazwisk, jak choćby Albert Einstein, Zygmunt Freud, Franz Kafka, Marcel Proust, Artur Rubinstein czy Marc Chagall.

Zadanie 2

Protokoły

To zadanie może zaowocować dyskusją na temat domniemanej władzy Żydów nad całym światem. W tym kontekście często jednym z tematów wymienia się Żydów i Stany Zjednoczone („Amerykę”). Niektórzy młodzi ludzie są silnie antyamerykańscy, co może być związane z nastawieniem antyzachodnim i antyżydowskim. W niektórych kręgach nadal podtrzymywana jest teoria spiskowa, że to nie Al-Kaida, lecz tajne służby Stanów Zjednoczonych lub Izraela stały za zamachami na World Trade Center i Pentagon. Nie jest chyba najlepszym rozwiązaniem wdawanie się z uczniami w dyskusję na temat tych wszystkich teorii. Zamiast tego zapytaj uczniów, skąd mają określone informacje lub też dlaczego określona teoria krąży wśród ludzi, przypominając im równocześnie o długiej historii mitu mówiącego o dążeniu Żydów do dominacji nad światem (zobacz też część 2, s. 11).

- A Niebezpieczny pająk z ludzka twarzą, który otoczył cały świat.
- B Autor chciał pokazać, że Żydzi zagrażają całemu światu.
- C Rysunek jest antysemityczny, ponieważ oskarżenie, że Żydzi aspirują do władzy nad światem, jest fałszywe i wzbudza nienawiść.

Zagłada

(s. 12-13)

Dla uczniów, którzy już w szkole na lekcjach historii omawiali zagadnienie Holokaustu, będzie to krótkie przypomnienie. Dla pozostałych stanowi to wprowadzenie do problematyki zagłady Żydów. W tym drugim przypadku konieczne jest poświęcenie szczególnej uwagi Holokaustowi – najtragiczniejszemu wydarzeniu w całej historii narodu żydowskiego.

Dawid Rubinowicz

Cytowane przez nas zdania z pamiętnika Dawida Rubinowicza pokazują dobitnie, czym były prześladowania Żydów. Nawet za najmniejsze przewinienie Żyda czekała najgorsza z możliwych kar – kara śmierci. Strzelano do nich na ulicy, w domach i na podwórkach. Ginęły dzieci, matki i całe rodziny tylko dlatego, że byli Żydami.

Miliony morderstw

Pisząc, iż po inwazji Niemiec na Związek Radziecki w 1941 r. „na tyłach postępujących wojsk przystąpiono do masowego zabijania Żydów”, chcemy zwrócić uwagę, że Żydzi byli zabijani nie tylko w obozach koncentracyjnych. Mordowano ich masowo już kilka miesięcy przed konferencją w Wannsee, która miała miejsce w styczniu 1942 r.

Ćwiczenie 1

Dawid Rubinowicz

Dawid Rubinowicz opisuje scenę, która na długo utkwiała mu w pamięci. Wspomina Żydówkę, która nie zareagowała na polecenie żandarma, by się zatrzymać. Uciekając, została zastrzelona, pozostawiła obok siebie sześcioro płaczących dzieci.

Ćwiczenie 2

Holokaust czy Szoah?

- A** Szoah
- B** Na przykład Szoah, ponieważ masowe morderstwo Żydów bliższe jest znaczeniu ‘totalnej zagłady’ niż ‘składaniu ofiary całopalnej’. Ofiara implikuje, że w zamian za nią pojawia się coś dobrego. Słowo „Holokaust” (termin religijny) pierwotnie oznaczało tylko ofiarę całopalną. Współcześnie stosuje się je jako nazwę własną dla określenia prześladowania i zagłady ok. 6 milionów Żydów przez władze III Rzeszy oraz jej sojuszników w okresie II wojny światowej. Jest synonimem pojęcia Szoah (hebr. שואה ‘całkowita zagłada, zniszczenie’), uważanego przez niektórych za stosowniejsze, gdyż nie odwołujące się do pozytywnego, religijnego znaczenia całopalenia.

Ćwiczenie 3

Auschwitz – nigdy więcej

Nazistowska polityka była antysemicka i rasistowska. Antysemityzm traktuje się niekiedy jako pewną postać rasizmu, posiadającą własną charakterystykę.

- A** W Auschwitz Żydzi, Polacy, Romowie i Sinti byli mordowani z powodu swego pochodzenia. Rasizm to przekonanie, że ludzie, na przykład o ciemniejszej skórze, są gorsi.
- B** Na przykład: na tym plakacie znajduje się wielu różnych ludzi. Rasizm wywiera wpływ na każdego; podrywa fundamentalne wartości społeczne.

Podsumowanie

(s. 14-15)

Zadania zamieszczone na dwóch ostatnich stronach stanowią podsumowanie tej części materiałów edukacyjnych. Odpowiedzi do ćwiczenia 1 uczniowie znajdą w różnych rozdziałach. W ćwiczeniu 2 muszą użyć do napisania swojego imienia liter hebrajskich i np. greckich. Zadanie 3 dotyczy analizy wypowiedzi Stevena Spielberga oraz plakatu do jego filmu pt. *Lista Schindlera*.

Mały Szmugler – Henryka Łazowertówna (1910-1942)

Henryka Łazowertówna była młodą polsko-żydowską poetką, która została zamordowana w Treblince w 1942 r. W swoim wierszu *Mały szmugler* opisuje trudności i niebezpieczeństwa, którym musiały przeciwstawiać się małe dzieci, aby zdobyć żywność dla swych rodzin. Na przykładzie tego wiersza ukazany został odwrócony do góry nogami świat getta, w którym dzieci, tak jak tytułowy mały szmugler, opiekują się swoimi rodzicami. Okazuje się, że oprócz rodziców, którzy byli żywicielami swoich dzieci, także żydowskie dzieci musiały stać się żywicielami swoich rodziców i całych rodzin.

Wojna dla zdecydowanej większości dzieci była doświadczeniem emancypacji, rozumianej przede wszystkim jako usamodzielnienie. Stanowiło ono efekt zmiany konfiguracji ról społecznych w rodzinie. Zazwyczaj im gorsze położenie rodziny, tym aktywniejsza i ważniejsza w niej funkcja dziecka. Modelowym przykładem takiej sytuacji jest właśnie mały szmugler utrzymujący przy życiu uwięzionych w getcie bliskich. Takie przyspieszone wejście w dorosłość miało swoje dramatyczne konsekwencje po wojnie, kiedy próbowano „małego-dorosłego” wtłoczyć z powrotem w rolę dziecka.

Ćwiczenie 1

Poetka identyfikuje „małego szmuglera” z dzieckiem żydowskim, które przedzierając się przez dziury w murze na aryjską stronę, szukało jedzenia dla siebie i swoich rodziców.

Ćwiczenie 3

Autorka podkreśla w tym wierszu, iż „mali szmuglerzy” byli bardzo dojrzały jak na swój wiek i świadomi swojej sytuacji. Te dzieci, wychowane przez wojnę, bardzo dobrze wiedziały, że kiedyś może im się nie udać dostarczyć jedzenia do getta, wiedziały, że mogą zginąć z rąk okupanta. Ta sytuacja uwidacznia jeszcze bardziej tragizm tamtych czasów.

Część 2

Antysemityzm - ciągle zmaganie?

Druga część rozpoczyna się od skutków Holokaustu dla powojennej historii Europy i analizuje dzisiejsze poglądy antysemickie, w tym negowanie zagłady Żydów. Krótko wspomina o neonazizmie i wpływie konfliktu izraelsko-palestyńskiego na antysemityzm w Europie. Znajdujące się w tej części ćwiczenia mają na celu rozwinięcie w uczniach zdolności oceny, kiedy jakaś wypowiedź lub pogląd ma charakter antysemicki. Zwracamy także uwagę na „pozytywne” skutki Holokaustu, takie jak choćby uchwalenie Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka.

Cele

- 1 Uczniowie na podstawie kilku przykładów potrafią wykazać, że antysemityzm jest zjawiskiem występującym od dawna.
- 2 Na wybranych przykładach uczniowie potrafią opisać, co stało się z tymi, którzy przeżyli Holokaust i przed jakimi wyborami (dylematami) stali.
- 3 Uczniowie potrafią wskazać związek pomiędzy Holokaustem a Powszechną Deklaracją Praw Człowieka.
- 4 Uczniowie potrafią rozpoznać i objaśnić symbole neonazistowskie, a także wyjaśnić, dlaczego niektórzy młodzi ludzie je noszą i jakie w związku z tym zastrzeżenia są wobec nich wysuwane.
- 5 Uczniowie potrafią się przeciwstawić antysemickim poglądom neonazistowskim, takim jak na przykład negowanie Holokaustu.
- 6 Uczniowie potrafią wskazać podobieństwa i różnice pomiędzy Holokaustem a innymi przypadkami ludobójstwa.
- 7 Uczniowie potrafią opisać w dwóch zdaniach, co oznacza syjonizm, używając takich terminów jak „XIX stulecie” i „antysemityzm”.
- 8 Uczniowie potrafią wyjaśnić, dlaczego rok 1948 jest tak ważny dla dziejów Bliskiego Wschodu.
- 9 Uczniowie potrafią wskazać, kiedy krytyka Izraela ma charakter antysemicki.
- 10 Uczniowie potrafią objaśnić, że konflikt pomiędzy Izraelem a Palestyńczykami jest w istocie konfliktem terytorialnym.

Kluczowe pojęcia

Antysemityzm
Holokaust
Izrael
Ludobójstwo
Międzynarodowy Trybunał Karny
Neonazista
Palestyna
Powszechna Deklaracja Praw Człowieka
Syjonizm
Trybunał

Jeśli nie sięgałeś do części 1 i pragniesz ze swoją klasą skoncentrować się na współczesnych przejawach antysemityzmu, zalecamy jednak rozważenie realizacji następujących tematów z części 1:

- Kto jest Żydem? Tożsamość a migracja (rozdział 1, łącznie z zadaniami);
- Budowle i miejsca związane z judaizmem (rozdział 4, zadanie 1).

„Po Auschwitz. Pozostać czy wyjeżdżać?”

(s. 2-3)

Pytanie postawione w tytule części 2 materiałów zadawali sobie często Żydzi, którzy przeżyli Holokaust, m.in. Marek Edelman i Frida Meneco. Prześladowania, których doświadczyli, pobyt w obozie czy ukrywanie się po tzw. aryjskiej stronie na trwałe wpłynęły i często zdeterminowały na ich późniejsze życie. Wielu z nich zdecydowało się wyjechać z kraju swojego urodzenia, który kojarzył się im głównie z prześladowaniami i śmiercią najbliższych. Na ich decyzje o wyjeździe wpływ miały także doświadczenia antysemityzmu pierwszych lat po wojnie. Powracający z obozów i ukrycia Żydzi nie zawsze byli witani chętnie przez swoich dawnych sąsiadów. Często musieli włożyć dużo wysiłku, by odzyskać swoją własność zagrabioną im w czasie wojny. W niektórych częściach Europy dochodziło nawet do pogromów Żydów.

Powrót do normalnego życia...

Po wojnie Żydzi, którzy przeżyli Holokaust, zazwyczaj nie decydowali się na pozostanie w Europie. Wielu z nich wyemigrowało do Stanów Zjednoczonych bądź Izraela. Powrót do normalności związany był w dużej mierze ze zmianą miejsca zamieszkania, Żydzi chcieli bowiem zacząć nowe życie, próbując zapomnieć o tragedii, jaka ich spotkała w Europie.

„Nie chcemy cię tutaj”

Jeden z ocalałych z getta łódzkiego – Victor Breitburg wspomina swój powrót do Krakowa po zakończeniu wojny. Kiedy znalazł się na stacji kolejowej, zobaczył powracającego z obozu mężczyznę w pasiaku i dwóch Polaków, którzy wypytывali go, dokąd jedzie. Wyśmiewali się z niego i mówili, żeby jechał do Palestyny, bo nie chcą go w Polsce. Nikt nie zareagował na tę sytuację, ludzie byli zobojętnieni, panowała wśród nich znieczulica. Widząc to, Victor zdecydował się na zawsze wyjechać z Polski i porzysnął sobie, że już nigdy do niej nie wróci.

Aby nie powtórzyło się to...

Inną decyzję podjęła Frida Meneco i Marek Edelman, którzy pomimo swych tragicznych doświadczeń postanowili jednak po wojnie pozostać w krajach swego urodzenia. Frida Meneco przeżyła obóz Auschwitz i po powrocie do Holandii zajęła się działaniem na rzecz ochrony praw mniejszości. Marek Edelman, jeden z przywódców powstania w getcie warszawskim, został działaczem politycznym i społecznym, a także lekarzem kardiologiem. W czasie wojny współtworzył Żydowską Organizację Bojową, był jej ostatnim komendantem. Po upadku powstania w getcie walczył w powstaniu warszawskim. W 1976 r. podpisał skierowany do władz PRL list intelektualistów przeciwko zmianom w konstytucji. Działał w KOR, a później w legalnych i podziemnych strukturach „Solidarności”. W latach 1981–1982 był internowany. Działał w Komitecie Obywatelskim przy Lechu Wałęsie. W 1998 r. otrzymał najwyższe polskie odznaczenie – Order Orła Białego. Po dziś dzień Marek Edelman bierze czynny udział w życiu społecznym i politycznym. Aktywnie zajmując stanowisko w ważniejszych kwestiach dzisiejszego świata, apeluje do różnych środowisk, by podejmowały rozmaite działania mające na celu zwalczanie wszelkich przejawów antysemityzmu i nietolerancji, aby nie powtórzyło się to, czego on sam był świadkiem.

Pogrom kielecki...

Tym wydarzeniem można określić zbrodnię na ludności żydowskiej, jakiej dopuścili się Polacy w Kielcach 4 lipca 1946 r. Bezpośrednią przyczyną pogromu była plotka o rzekomym uwięzieniu przez Żydów w piwnicy budynku przy ulicy Planty 7 ośmioletniego chłopca, Henryka Błaszczaka w celu dokonania na nim mordu rytualnego. W wyniku pogromu zginęło 39 Żydów (35 zostało rannych) i trzej Polaków. Pogrom kielecki wzburzył opinię publiczną w Polsce i za granicą, wzmógł emigrację Żydów z Polski i innych krajów europejskich i przyczynił się do rozpowszechnienia w świecie stereotypu rzekomego Polaka-antysemity.

Ćwiczenie 1

Frida Meneco zaczęła szczególnie mocno odczuwać, że jest Żydówką, kiedy wzmógł się antysemityzm, tzn. kiedy inni ludzie patrzyli na nią jako na Żydówkę. Zapytaj uczniów, jak mogła się wtedy czuć Frida. Jaki to mogło mieć wpływ na poczucie jej tożsamości?

Pytanie to ma skłonić uczniów do przemyślenia problemu tożsamości, która determinowana jest także przez sposób, w jaki jesteśmy postrzegani przez innych ludzi (zobacz część 1, s. 3 „Jak inni Cię widzą?”).

Ćwiczenie 2

Decyzja o pozostaniu bądź wyemigrowaniu z ojczystego kraju uwarunkowana była osobistymi przeżyciami ocalonego. Zazwyczaj ocaleni decydowali się wyjechać, gdyż myśleli, że uda im się szybciej zapomnieć o doświadczonych cierpieniach. Chcieli zacząć wszystko od nowa, z dala od miejsc, które przypominały im o minionej tragedii. Jednak byli i tacy, którzy – pomimo traumatycznych doświadczeń – zdecydowali się na zawsze pozostać w miejscu swojego urodzenia.

Ćwiczenie uzupełniające

Auschwitz

Możesz przedyskutować z uczniami, dlaczego Auschwitz był obozem zagłady i czym się różnił od innych obozów koncentracyjnych. Porozmawiaj z uczniami o różnych rodzajach obozów, jakie znajdowały się na terenie okupowanej Polski (np. Treblinka, Bełżec, Majdanek, Sobibór, Płaszów, Stutthof). Możesz najpierw poprosić, aby powiedzieli, co można dziś zobaczyć na miejscu dawnego obozu, a potem, czy uważają za ważne możliwość zwiedzania niektórych spośród nich.

„Nigdy więcej”

(s. 4-5)

Proces Adolfa Eichmanna był wydarzeniem o ogólnoświatowym rozgłosie i wpłynął na sposób myślenia ludzi o II wojnie światowej i o Holokauście. Od tego czasu zaczęto poświęcać więcej uwagi problemowi prześladowania i zagłady Żydów. Zaczęto się zastanawiać, jak mogło do tego wszystkiego dojść. Przełamano milczenie na temat Holokaustu.

Wskazówka – Eichmann

We wprowadzeniu do tego tematu możesz poświęcić nieco uwagi okolicznościom schwytania Eichmanna w Argentynie i sposobowi, w jaki został on przetransportowany do Izraela przez izraelskie służby specjalne celem postawienia go przed sądem.

Ćwiczenie 1

- A Prawa człowieka sformułowano po to, aby zapobiec powtórzeniu się czegoś równie strasznego jak Holokaust.
- B Słowo „powszechnie” oznacza, że prawa te obowiązują na całym świecie.

Ćwiczenie 2

Prawa człowieka

Oto przykłady praw człowieka: 1. Masz prawo do życia; 2. Kiedy znajdziesz się w niebezpieczeństwie, możesz uciec do kraju, w którym będziesz bezpieczny; 3. Każdy ma prawo do własności. Nikogo nie można pozbawić jego majątku.

Ćwiczenie 3

To nie jest proste zagadnienie. Antysemityzm wywiera wpływ nie tylko na Żydów, ale na wszystkich ludzi. Jeśli wykluczasz lub dyskryminujesz jakieś grupy, stanowią zagrożenie dla całego społeczeństwa – to dotyczy każdego. Nie odnosi się to wyłącznie do antysemityzmu, lecz stosuje się do wszystkich postaci rasizmu.

Jakie są granice wolności słowa?

(s. 6-7)

W niniejszym rozdziale zwrócimy uwagę z jednej strony na odrodzenie kultury żydowskiej, a z drugiej – na stare i nowe mity dotyczące Żydów oraz rolę skrajnej prawicy w propagowaniu antysemityzmu dzisiaj.

Wskazówka – w twojej okolicy

W dyskusji na temat prób odrodzenia żydowskiego życia kulturalnego po II wojnie światowej możesz odwołać się do zadania z części 1 (s. 9, zadanie 2), które polegało na tym, by uczniowie poszukali budowli lub miejsc związanych z Żydami i/lub ich kulturą.

Wskazówka – Ingo Hasselbach

Po wykonaniu zadania dotyczącego Ingo Hasselbacha, możesz wraz z klasą ustalić, czy podobne grupy neonazistowskie można spotkać także w Polsce. Zapytaj uczniów, co o nich sądzą. Czy ich zdaniem są niebezpieczne, czy nie? Co sądzą na temat roli Internetu w tym zakresie? Pamiętaj, że wśród uczniów mogą być zarówno osoby sympatyzujące ze skrajną prawicą, jak i zastraszani przez różne grupy neonazistowskie, np. Redwatch czy Krew i Honor. W obawie o własne bezpieczeństwo Ingo Hasselbach opuścił Niemcy i przeniósł się do Szwecji, gdzie zamieszkała pod zmienionym nazwiskiem.

Wskazówka – organizacje neonazistowskie

Redwatch – internetowa inicjatywa środowisk rasistowskich i neonazistowskich, skierowana przeciwko środowiskom anarchistycznym, lewicowym, homoseksualnym, feministycznym, antyfaszystowskim, oraz mniejszościom narodowym i „kolorowym” imigrantom. Celem Redwatch jest zbieranie i zamieszczanie danych osobowych: adresów, zdjęć, numerów telefonów, informacji dotyczących miejsca pracy oraz zamieszkania itp. osób uznawanych za tak zwanych „wrogów białej rasy”, a także nawoływanie do nienawiści i piętnowania tychże osób. Redwatch istnieje w Wielkiej Brytanii, Niemczech, Holandii i w Polsce.

Krew i Honor (ang. Blood & Honour) to założona w 1987 r. organizacja przestępcza, neonazistowska wywodząca się z Wielkiej Brytanii. Nazwa Krew i Honor nawiązuje do motta Hitlerjugend – Blut und Ehre. Organizacja propaguje rasizm, homofobię i antysemityzm. Swoje poglądy prezentuje głównie w Internecie. Krew i Honor funkcjonuje w kilkunastu krajach, między innymi w Polsce, gdzie składa się na nią szereg niewielkich organizacji.

Ćwiczenie 1

Antysemityzm

Nienawiść do Żydów istniała od dawna. Na przykład w okresie średniowiecza oskarżano ich o wywoływanie epidemii dżumy, a w 1929 r. o wywołanie kryzysu gospodarczego.

Ćwiczenie 2

Czy negowanie Holokaustu powinno być karane?

Najpierw daj uczniom czas, by samodzielnie się nad tym zastanowili (pojedynczo lub w małych grupach), a następnie sporządźcie razem listę argumentów „za” i „przeciw”. Zwróć uwagę, że w jednych krajach negowanie Holokaustu jest zakazane, a w innych nie. Dyskusję zakończcie sformułowaniem wspólnych wniosków.

Ćwiczenie 3

Neonaziści

- A Wskaż preferencje.
- B To silnie powiązana grupa i nie można jej tak po prostu opuścić. Osoby, które zdecydowały się zerwać z tym ugrupowaniem, poddawane są silnej presji grupy i szykanom ze strony swych dawnych kolegów.

Nadzieja na państwo żydowskie

(s. 8-9)

Konflikt na Bliskim Wschodzie często jest tematem różnych programów informacyjnych i czasem prowadzi do dyskusji, w toku których mogą się pojawiać wypowiedzi o charakterze antysemickim. Dlatego właśnie zdecydowaliśmy się poświęcić mu uwagę w materiałach edukacyjnych. Poniżej pod nagłówkiem „wskazówka” dajemy kilka rad odnośnie omówienia w klasie możliwych reakcji uczniów na temat tego konfliktu. Treść tego rozdziału jest ściśle powiązana z następnymi, dlatego we wprowadzeniu omówimy je łącznie.

Historii Państwa Izrael i konfliktu bliskowschodniego nie da się omówić na kilku stronach. Ograniczymy się zatem do skrótego omówienia pojęcia syjonizmu i wydarzeń z 1948 r. Kluczowe znaczenie ma to, że Izrael jest młodym państwem i jego mieszkańcy są niemal bez wyjątku dziećmi żydowskich imigrantów. Powinno się podkreślić, że wśród mieszkańców Izraela istnieje duże zróżnicowanie kulturowe i etniczne, a także, iż zarówno antysemityzm, jak i взгляды religijne odegrały pewną rolę, kiedy Żydzi osiedlali się w Izraelu.

Równie ważne jest to, by mieć świadomość, że większość Żydów żyje poza Izraelem. Ta informacja jest niezbędna jako przygotowanie do kolejnego rozdziału, który próbuje określić, kiedy krytyka polityki Izraela ma charakter antysemicki. Celem rozdziału 4 i 5 nie jest jednak przedstawienie wykładu dotyczącego konfliktu na Bliskim Wschodzie.

Wskazówka – omówienie konfliktu pomiędzy Izraelem a Palestyńczykami

Dyskusja o antysemityzmie często prowadzi do dyskusji o konflikcie pomiędzy Izraelem a Palestyńczykami (i *vice versa*). Problem pojawia się, kiedy prowadzi to do usprawiedliwienia antysemityzmu lub do relatywistycznego spojrzenia na to zjawisko: „Gdyby Izrael się tak nie zachowywał, Żydzi nie byłiby tak znienawidzeni”. Ten argument przypomina przykłady antysemityzmu z przeszłości: Żydów obwiniano o wywoływanie zarazy, oskarżano za zbrodnie komunizmu, za rozwój wczesnego „dzikiego” kapitalizmu. Teraz obwinia się ich za konflikt na Bliskim Wschodzie. Tego rodzaju argumenty jednak nie wystarczą, jeśli niektórzy uczniowie są emocjonalnie zaangażowani w konflikt.

Analizując ten problem, możesz wraz z klasą zwrócić uwagę na następujące kwestie:

- 1 Dlaczego media poświęcają temu konfliktowi tyle uwagi?
- 2 Dlaczego czujesz lub nie czujesz się zaangażowany w konflikt, niezależnie od tego, gdzie się rozgrywa?
- 3 Dlaczego pewni ludzie chcą wina wyłącznie jedną grupę lub stronę? (Izraelczyków, Palestyńczyków, muzułmanów, Żydów) i dlaczego to nie jest właściwe?
- 4 Dlaczego można być krytycznym wobec izraelskich polityków, ale nie powinno się wykorzystywać konfliktu do formułowania poglądów antysemickich? Można wyjść od ćwiczenia 1A na stronie 11, gdzie pojawia się pytanie, dlaczego nie można wszystkich Żydów obarczać odpowiedzialnością za to, co się dzieje w Izraelu.

Ćwiczenie 1

A Państwo Izrael. Trzy lata, w 1948 r.

B Syjonizm.

Żydzi, którzy przeżyli Holokaust, pragnęli mieć własne państwo, które w przyszłości mogłoby ich bronić przed antysemityzmem.

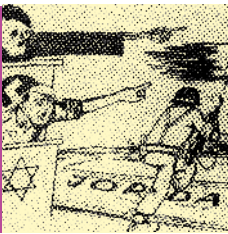
Ćwiczenie 2

Wielokulturowość

Społeczeństwo Izraela jest wielokulturowe, bowiem osiedlili się tam imigranci z wszystkich zakątków świata. W przeciągu bardzo krótkiego okresu napłynęli z m.in. Europy, Rosji, Afryki, krajów Bliskiego Wschodu i Stanów Zjednoczonych. Wszyscy przynieśli ze sobą elementy kultury tamtych krajów.

Ćwiczenie 3

W latach 1950. Izrael stał się najbliższym sojusznikiem USA, wspieranym ogromnymi sumami pieniędzy i nowoczesną bronią. W miarę coraz większego angażowania się USA w sprawy bliskowschodnie, zarówno dla poparcia Izraela, jak i w celu kontroli nad źródłami ropy naftowej, Stany Zjednoczone wraz z ich najbliższymi sojusznikami stały się wrogiem numer jeden dla Palestyńczyków, a potem wszystkich muzułmanów. We wczesnych latach 60. nastąpiło odwrócenie sojuszy: ZSRR, który początkowo wspierał Izrael, przeszedł na stronę Arabów, a USA stały się sojusznikiem Izraela.

Czy to tylko krytyka, czy antysemityzm?

(s. 10-11)

Ćwiczenie 1

Ponieważ większość Żydów żyje poza Izraelem, a poza tym nie wszyscy mieszkańcy Izraela zgadzają się z polityką rządu.

Ćwiczenie 2

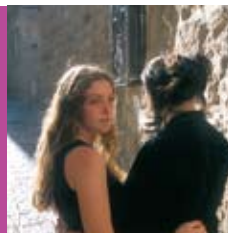
- A** Jest czymś bolesnym dla ofiar i tych, którzy przeżyli, że symbole nazistowskie są umieszczane na pomniku podczas demonstracji. To prawdopodobnie bolesne także dla ofiar Holokaustu, ponieważ konflikt izraelsko-palestyński porównuje się z Holokaustem.
- B** Wspólną cechą stanowią tu symbole, np. swastyka.

Ćwiczenie 3

Możesz poprosić, aby uczniowie wykonali to zadanie pojedynczo lub w grupie. Razem prawdopodobnie więcej dostrzegą ukrytych w karykaturze symboli oraz znaczeń. Ponadto znajdą więcej argumentów przemawiających za tym, że powinno się ją usunąć ze strony internetowej.

- A** Świat pod postacią jabłka zjadanego od środka przez robaka z ludzką twarzą.

W rozmowie z klasą wskaż różnicę pomiędzy karykaturami, które przerysowują czyjeś osobiste cechy (wewnętrzne lub zewnętrzne) a karykaturami, które wykorzystują stereotypy na temat jakiejś populacji lub grupy. Żydzi jako węże i smoki (zwierzęta symbolizujące zło, chytrość i nierzetelność) to stare symbole antysemickie. Nie tworzy się tego rodzaju rysunków na temat przywódców innych państw lub narodów.

Amal i Odelia

(s. 12-13)

Historia Amal i Odelii rozgrywa się w Jerozolimie, ale na ich przyjaźń można po części spojrzeć bez uwzględniania tego kontekstu.

W tym przypadku jest to przyjaźń dwóch dziewczyn o odmiennym pochodzeniu etnicznym i kulturowym, posiadających uprzedzenia wobec siebie nawzajem. Uczniowie mają się zastanowić, czy taka przyjaźń jest w ogóle możliwa. Pojawiają się znów fakty z historii i rok 1948. Ten rok był bardzo ważny dla obydwu rodzin.

Ćwiczenie 1

- A** Zdaniem Amal, rok 1948 to początek bardzo złego okresu dla Palestyńczyków. W nowym państwie Izrael Arabowie przestali być gospodarzami, stali się mniejszością narodową rządzoną przez Żydów.
- B** Począwszy od 1948 r., życie stało się bardzo trudne dla Żydów, na przykład w Maroku. Dlatego właśnie dziadkowie Odelii musieli stamtąd uciekać. Wyjechali do Izraela.

Ćwiczenie 2

- A** Istnieją różne obyczaje i sposoby postępowania, na przykład w relacji wobec rodziców. Także różnice językowe i religijne mogą być przeszkodą we wzajemnym komunikowaniu się. Rozwiązaniem problemu może być dostrzeżenie podobieństw, jak również różnic, które to pozwolą lepiej zrozumieć się nawzajem.

Podsumowanie

(s. 14-15)

Ćwiczenie 1

Antysemityzm – ciągle zmaganie?

Uczniowie przypominają sobie tematy, które zostały omówione wcześniej. Mogą także pokrótce przypomnieć ich treść. W rozmowie z uczniami możesz wykorzystać następujące pytania: Który temat lub zadanie są waszym zdaniem najbardziej interesujące? Co was zaskoczyło? Co okazało się trudne? Czy nasunęły się wam jakieś pytania podczas pracy z tymi tematami?

Ćwiczenie 2

Upamiętnianie

27 stycznia obchodzony jest w świecie jako Międzynarodowy Dzień Pamięci o Holokauście, który został ustanowiony przez Zgromadzenie Ogólne ONZ 1 listopada 2005 r. Dzień ten to dzień wyzwolenia obozu Auschwitz-Birkenau przez wojska radzieckie. W rezolucji przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne ONZ czytamy, że Holokaust „będzie zawsze dla wszystkich ludzi przestrogą przed nienawiścią, bigoterią, rasizmem i uprzedzeniami”. Potępiono w niej także wszelkie przejawy nietolerancji religijnej i potwierdzono zapisy Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka mówiące o prawie człowieka do życia, wolności i bezpieczeństwa, bez względu na różnice rasowe i wyznaniowe.

Dzień Pamięci o Holokauście i Przeciwdziałaniu Zbrodniom przeciwko Ludzkości został wprowadzony do szkół przez Ministra Edukacji Narodowej i Sportu w 2004 r., w ramach inicjatywy Rady Europy „Nauczanie pamięci – edukacja na rzecz przeciwdziałania zbrodniom przeciwko ludzkości” oraz w związku z Deklaracją Sztokholmską Grupy Roboczej do spraw Współpracy Międzynarodowej w Dziedzinie Edukacji, Upamiętniania i Badań nad Holokaustem. Polska realizuje podjęte przez siebie zobowiązania mające wymiar moralny i edukacyjny. Jako stała data tych obchodów w szkołach w naszym kraju wybrany został 19 kwietnia – rocznica wybuchu powstania w getcie warszawskim. Dzień ten pozwala na podkreślenie nie tylko pamięci o tragedii Holokaustu, ale również możliwości przeciwstawiania się zbrodniom przeciwko ludzkości.

Kolorowa tolerancja

(s. 16)

Projekt „Kolorowa tolerancja”

Przez długie lata na murach Łodzi, a także wielu innych polskich miast, można było zobaczyć gwiazdy Dawida zawieszane na szubienicy, swastyki i obraźliwe napisy wykorzystujące symbole narodowe lub religijne. Pewnego dnia kilkaset osób postanowiło zamianifestować, że im się to nie podoba.

W „Kolorowej tolerancji”, akcji zamalowywania rasistowskich i obraźliwych napisów na murach i budynkach Łodzi, bierze udział głównie młodzież licealna i studencka, ale nie brakuje wśród niej także dorosłych mieszkańców miasta. Z murów Łodzi znikają wówczas setki symboli będących wyrazem nienawiści i ksenofobii. Akcję zainicjował łódzki oddział „Gazety Wyborczej”, a zorganizowały ją lokalne media i Urząd Miasta Łodzi.

Część 3

Uprzedzenia. U2?

Ta część oparta jest na relacjach dziewięciu młodych ludzi, którzy rozmawiają na temat własnych doświadczeń dotyczących nietolerancji, antysemityzmu i rasizmu. Mówią o tle i skutkach rozmaitych uprzedzeń oraz różnych formach dyskryminacji, jak również o możliwych sposobach reagowania na te zjawiska. Uczniowie dzielą się własnymi doświadczeniami, co daje nam możliwość zastanowienia się, pod jakimi względami zjawiska antysemityzmu, dyskryminacji i rasizmu są do siebie podobne, a czym różnią się między sobą. Praca z tym materiałem powinna skłonić uczniów do zastanowienia się nad takimi terminami, jak uprzedzenie, dyskryminacja oraz szacunek dla odmienności i docenienie różnorodności. Ponadto pozwoli uczniom zapoznać się ze sposobami, jak skutecznie bronić się przed dyskryminacją w szkole.

Zaprezentowane w tej części materiałów edukacyjnych ćwiczenia mają także na celu wytworzenie w klasie dobrej atmosfery do pracy oraz integrację grupy. Pierwsze z nich to wprowadzenie do tematu, polegające na tym, że uczniowie mówią o swoich imionach. Także w innych rozdziałach pojawiają się osobiste pytania. Musisz sam zdecydować, które pytania są przeznaczone dla wszystkich uczniów, a które powinny zostać przedyskutowane w niewielkich grupach. Nie zawsze to wskazujemy, lecz zwłaszcza w tej części zakłada się, że uczniowie często będą pracować w małych grupach, w tym także z tymi kolegami, z którymi na co dzień raczej niechętnie pracują. Regularny namysł nad tą współpracą jest istotnym warunkiem powodzenia tego projektu, podobnie jak nad tymi aspektami, które są dla uczniów nowe i mogą być kształjące.

Cele

- 1 Uczniowie potrafią wyjaśnić własnymi słowami, co to są uprzedzenia i jak powstają.
- 2 Uczniowie potrafią wyjaśnić, co to jest antysemityzm.
- 3 Uczniowie uczą się uświadamiać sobie własne stereotypy i uprzedzenia.
- 4 Uczniowie potrafią rozmawiać o doświadczeniach własnych lub innych ludzi związanych z dyskryminacją.
- 5 Uczniowie potrafią podać przykłady uprzedzeń występujących w ich otoczeniu i podać argumenty przeciwko nim (np. wobec Romów, homoseksualistów, muzułmanów).
- 6 Uczniowie potrafią opisać wpływ uprzedzeń na życie osobiste i społeczne jednostki, podając przykłady.
- 7 Uczniowie potrafią wyjaśnić, na czym polega mechanizm czynienia kogoś kozłem ofiarnym.
- 8 Uczniowie potrafią omówić zjawisko zbiorowego myślenia we własnym otoczeniu.
- 9 Uczniowie potrafią ocenić na przykładach, kiedy pojawia się kwestia dyskryminacji.
- 10 Uczniowie dowiadują się i doświadczają tego, jakie sposoby reagowania na dyskryminację mogą być skuteczne.

Kluczowe pojęcia

Antysemityzm
Dyskryminacja
Homofobia
Rasizm
Uprzedzenie

Co kryje się w imieniu?

(s. 2-3)

Każdy coś wie na temat własnego imienia. Uczniowie o tym ze sobą rozmawiają. Z imienia często można się dowiedzieć o czyjejs osobistej historii. To alternatywny sposób poznawania się nawzajem. Oczywiście twój osobisty wkład uczyni lekcję bardziej atrakcyjną i ułatwi uczniom wystąpienie na forum publicznym. Jeśli to konieczne, zakończcie postanowieniem, że każdego będziesz nazywać tak, jak sobie życzy.

Ukryte znaczenie imion

Większość imion, które zostały nam nadane, kryją w sobie jakies głębsze znaczenie. Dla przykładu Mateusz, imię to pochodzi z języka hebrajskiego i oznacza 'dar Boga'. Daniel to także imię biblijne, hebrajskie, ale równie popularne w kulturze chrześcijańskiej. Mandakh – to imię pochodzi z Mongolii i oznacza 'wschodzący skarb'. Poproś uczniów, aby wyjaśnili, co oznaczają ich imiona, i zastanowili się nad związkami imion z ich osobistą historią.

Twoje imię

Metoda alternatywna. Uczniowie wykonują to zadanie na kartach z wydrukowanym wcześniej pytaniem. Poproś uczniów, aby przekazali swoje karty do przeczytania na przykład siedmiu innym uczniom. Następnie mogą zadawać sobie pytania nawzajem. Na koniec uczniowie po kolei mówią, co wiedzą na temat imienia kogoś z grupy itd. Osoba, która wypełniła kartę, może coś dodać, jeśli zechce.

Ćwiczenie 1

Uprzedzenia powstają w świadomości jednostek i grup społecznych bez żadnych bezpośrednich negatywnych doświadczeń z obiektem uprzedzenia.

Ćwiczenie 2

Do jakich grup należysz?

Zwróć uwagę uczniom, że w tym kontekście mogą także pomyśleć o klubie sportowym, grupie muzycznej, grupie wielbicieli określonego rodzaju muzyki czy klasie. Poproś, by wymienili się odpowiedziami między sobą lub w podsumowaniu zapytaj, co chcieliby powiedzieć na temat tego zadania.

Nietolerancja i dyskryminacja: ignorować czy zwalczać?

(s. 4-5)

W tym rozdziale uczniowie dowiadują się, czym jest dyskryminacja na podstawie doświadczeń młodych ludzi. Doświadczenia Mandakh, Daniela i Adeniyi'ego to konkretne przypadki. To, co ma do powiedzenia Adeniyi, wiąże się z dyskryminacją, jakiej doznał na studiach: „Począwszy od pracy w grupach na zajęciach, gdzie byłem zazwyczaj pomijany, po kwestię dzielenia się notatkami, kiedy większość studentów odrzucała moje prośby”. Możesz zapytać uczniów, jak sądzą, z czego mogło wynikać zachowanie kolegów Adeniyi'ego. W jaki sposób zareagowałbyś, gdyby do Twojej klasy dołączył kolega o innym kolorze skóry?

Rozdział ten porusza także kwestie antysemityzmu i homofobii. Sara i Jouke doświadczyli tego osobiście w szkole. W przypadku Sary szkoła interweniowała, a w przypadku Jouke'a – nie.

Wskazówka – co to jest dyskryminacja?

W istocie „dyskryminacja” oznacza po prostu 'róznicowanie'. Jednak termin ten nabrał pejoratywnego znaczenia. Na początku dyskusji zapytaj uczniów o ich skojarzenia. Ten pakiet dotyczy znaczenia dyskryminacji.

Wskazówka – rola szkoły

Zarówno w opowieści Sary, jak i Jouke'a wspomniana jest rola szkoły. Wsparcie szkoły i klasy wydaje się mieć zasadnicze znaczenie. Zapytaj klasę, co mogą zrobić sami, a co może zrobić szkoła, żeby wesprzeć kogoś takiego jak Jouke czy Sara.

Wskazówka – reakcje uczniów

Sposób reagowania uczniów na opisane doświadczenia w dużym stopniu zależy od składu klasy. Pamiętaj, aby w klasie, która jest w zdecydowanej większości jednorodna, nie skupiać się wyłącznie na kilku uczniach-immigrantach. Spróbuj uwolnić problem dyskryminacji od zagadnień etnicznych i spojrzeć na niego w szerszym kontekście, by wszyscy uczniowie poczuli się zaangażowani. W końcu nawet „biały” uczeń może zostać wykluczony.

Wskazówka – wykluczenie

W dyskusji na temat tego, do czego może doprowadzić dyskryminacja, zapytaj uczniów, czy kiedykolwiek przekonali się, że oni sami albo ktoś inny jest wykluczony. Zapytaj, jak to wyglądało albo jak się z tym czuli. Co wtedy chcieli zrobić lub czy ktoś inny coś zrobił?

Wolność słowa a dyskryminacja. Gdzie stawiasz granice?

(s. 6-7)

Dyskusja na temat wolności słowa jest bardzo aktualna. Zawsze w związku z nią pojawia się pytanie, czy prawo do swobody wypowiedzi powinno przeważać nad prawem do ochrony przed dyskryminacją. Wystarczy przypomnieć sobie kontrowersje, jakie stosunkowo niedawno wywołała publikacja w duńskiej prasie karykatur Mahometa. Uczniowie zastanawiają się nad tym, kogo mógłby urazić określony rysunek lub żart. Czy też jest może tylko śmieszny? Dla ilustracji problemu możesz posłużyć się aktualnymi przykładami pochodzącymi np. z Internetu lub prasy.

Zadanie 1

Śmieszne czy nie? Reklama Media Markt

Dowcip ten pokazuje stereotypowe postrzeganie Polaków i Niemców, między innymi ukazanie ich jako złodziei i agresorów. Na podobnych dowcipach opierały się reklamy niemieckiego koncernu Media Markt, które emitowane były zwłaszcza przed Mistrzostwami Świata w Piłce Nożnej, które miały miejsce w Niemczech w 2006 r. Przeciwko nim zaprotestowały polskie władze, których zdaniem reklama powielała antypolski stereotyp Polaka-złodzieja.

Zadanie 2

Madonna

Występ Madonny w 2006 r. wywołał mieszane reakcje. Podczas „Confession Tour” Madonna ukazywała się na scenie rozpięta na krzyżu niczym Chrystus. Wielu chrześcijan uznało to za obraźliwe i protestowało przeciwko tej scenie. Madonna jednak zapytana o powody takiego zachowania stwierdziła, że w ten właśnie sposób chciała wyrazić swoje uczucia religijne, tj. poczuć bliskość z cierpieniem ukrzyżowanego Chrystusa.

Zadanie 3

Smurf

Przesłanie tego rysunku satyrycznego zostało sprytnie ukryte, ponieważ na pierwszy rzut oka trudno dostrzec, kto tutaj jest przedmiotem drwin. Sytuacja przedstawiona na rysunku z pewnością jednak będzie bliska wielu uczniom. Czyż bowiem ktoś kiedyś nie zaprosił kolegi do domu i słyszał, jak rodzice wygłaszali wprawiające go w zakłopotanie uwagi pod adresem gościa?

Zadanie 4

Poproś uczniów, by najpierw sami napisali odpowiedzi na postawione w ćwiczeniu pytania. Następnie sporządź wykaz odpowiedzi i zakończ dyskusją na temat granic wolności wypowiedzi. Dla ilustracji swojego zdania uczniowie mogą podać własne przykłady dowcipów. Pamiętaj, jednak, aby nie zapędzić się za daleko, bo może to doprowadzić do zbagatelizowani problemu.

Ćwiczenie 2

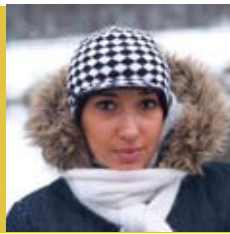
Dyskryminacja?

Aby ostatecznie doprecyzować, kiedy mamy do czynienia z dyskryminacją, możesz sporządzić na tablicy dwie kolumny: „To nie jest dyskryminacja” i „To jest dyskryminacja”. W pierwszej zbierzecie słuszne powody (np. rozmowa kwalifikacyjna, niewłaściwy ubiór, palenie papierosów), a w drugiej – niesłuszne powody różnicowania (np. kolor skóry, pochodzenie, akcent).

Ćwiczenie 3

Z kim rozmawiasz?

Kto z kogo żartuje i kto tego słucha – wszystko to ma ogromne znaczenie. Przypadek Sary to okazała poruszenia tego problemu w klasie. Uczniowie zastanawiają się nad tym szerzej w związku z pytaniem zadany Sarze przez kolegę o to, czy jest Żydówką.

Romowie i Sinti w Europie – lepsza przyszłość

(s. 8-9)

Rozpoczynając rozpatrywanie tego tematu, warto się wcześniej przygotować. Nauczyciel powinien opracować informacje dotyczące historii Romów (Cyganów), ich zwyczajów i tradycji. Kultura Romów jest odmienna w różnych regionach, bowiem kształtowana była przez wiele czynników.

Pracując z tym tematem, warto, żeby nauczyciel przedstawił uczniom historię Romów na ziemiach polskich. Warto wspomnieć, że pierwsze świadectwo obecności Romów w Polsce pochodzi z 1401 r.

Od XVII wieku do 1795 r. istniał w Polsce urząd królów cygańskich. Wywodzili się oni najczęściej z polskiej szlachty, zaś mianowała ich kancelaria królewska. Urząd ten miał służyć podporządkowywaniu Romów przepisom administracyjnym i ich obronie przed szzykanami. W 1791 r. uniwersał Komisji Obojga Narodów zapewnił Romom prawa obywatelskie. W okresie międzywojennym Polskę zamieszkiwało ok. 30 tys. Romów (dane z 1930 r.). Większość wędrowała taborami, część jednak prowadziła osiadły tryb życia, głównie w Małopolsce. Romscy kowale, sprzedawcy koni, muzykanci stali się częścią polskiego życia codziennego. Być może warto zaprezentować fragmenty wspomnień znanych Romów. Za przedstawicieli swojego etosu Romowie uważają znaną francuską pisarkę George Sand, gwiazdę światowego kina Charliego Chaplina, laureatkę Nagrody Nobla „za działalność i pomoc cierpiącemu człowiekowi” Matkę Teresę.

Nauczyciel powinien zaakcentować fakt, że większość znanych stereotypów dotyczących Romów bierze się z niezajomości historii i kultury tego narodu. Dlatego warto przekazać uczniom, że uprzedzenia wobec Romów są spowodowane prześladowaniami ich w Trzeciej Rzeszy, których następstwem było wymordowanie blisko 90 tysięcy Romów w czasie II wojny światowej.

Romowie (Cyganie) – to ogólna nazwa dla blisko 80 etnicznych grup, zjednoczonych wspólnym pochodzeniem i uznaniem „cygańskiego prawa”. Nazwy największych grup to: Roma, Sinti, Mugat, Kałderasze, Lowarzy i inne. Niektórzy z nich stracili oryginalne nazwy w procesie asymilacji i prześladowań. Chociaż nie ma jednej nazwy dla określenia całej grupy narodowej, to jednak dzisiaj zamiast terminu Cyganie, który kojarzy się pejoratywnie, proponuje się używanie terminu Romowie. Obecnie Romowie mieszkają głównie w większych krajach Europy, bliskiej i dalekiej Azji, północnej Afryki, północnej i południowej Ameryki oraz Australii. Liczebność wg różnych danych waha się pomiędzy 2,5–8 mln a nawet 10–12 mln osób.

Ćwiczenie 1

Słowo „Cygan” posiada zabarwienie negatywne. W Polsce wyraz ten kojarzony jest ze słowem „cyganić”, czyli ‘kłamać, okłamywać kogoś, oszukiwać’. Na Pierwszym Światowym Kongresie Romów w Londynie w 1971 r. stwierdzono że nazwa Cygan jest obraźliwa i ma pejoratywne znaczenie i dlatego trzeba ją wyeliminować. Sami Romowie i sympatycy kultury romskiej zaczęli upowszechniać i promować nazwę Rom.

Ćwiczenie 3

A ty?

Zadanie to można traktować jako wprowadzające lub podsumowujące omawianie problemu dyskryminacji.

Celem ćwiczenia jest zachęcenie uczniów do refleksji nad zachowaniem swoim i innych. Razem zastanawiają się nad możliwymi reakcjami lub działaniami w sytuacjach, których byli świadkami lub sami doświadczyli. Zadanie to sformułowane jest w taki sposób, że uczniowie nie muszą mówić publicznie o sytuacjach, gdy osobiście stykali się z dyskryminacją. Swoje doświadczenia zapisują anonimowo na kartkach papieru. Ćwiczenie to można wykonać wg następujących kroków:

Krok 1 – Wszyscy uczniowie robią na kartce notatki opisujące sytuację, której byli świadkami lub sami doświadczyli. Co się stało?

Jak zareagowali? Co teraz/wtedy chcieliby zrobić inaczej? Jeśli to konieczne, możesz rozdać kartki z zadaniami do uzupełnienia.

Krok 2 – Kartki zostają zebrane i włożone do kapelusza/pudełka.

Krok 3 – Uczniowie po kolei wyciągają z kapelusza kartki, a następnie indywidualnie czytają je.

Krok 4 – Każdy uczeń mówi grupie, co przeczytał, jak gdyby dotyczyło to jego samego.

Krok 5 – Pytasz uczniów, która opowieść zrobiła na nich wrażenie i dlaczego? Czy zgadzają się z reakcjami ludzi na zaistniałą sytuację? Jak inaczej można było wtedy zareagować?

Rozszerzenie zadania

Wraz z klasą wybierzcie kilka opisanych na kartkach sytuacji, zaprezentujcie je w formie scenek improwizowanych. Uczniowie sami decydują o podziale ról i układają dialogi. Można ich także zachęcić do odegrania alternatywnych wersji reakcji ludzi na zaistniałe sytuacje.

Refleksja

Na zakończenie zapytaj uczniów, jak czuli się podczas odgrywania scenek. Jakie uczucia towarzyszyły tym, którzy odgrywali role sprawców, a jakie tym, którzy byli ofiarami.

Zadanie 4

W Polsce działa wiele organizacji na rzecz społeczności romskiej. Oto przykłady niektórych z nich:

- * Centralna Rada Romów
- * Stowarzyszenie Romów w Polsce
- * Centrum Kultury Romów w Polsce – Stowarzyszenie Kulturalno-Społeczne z siedzibą w Tarnowie
- * Stowarzyszenie Mniejszości Narodowej Cyganów RP „Solidarność” z siedzibą w Kielcach
- * Stowarzyszenie Mniejszości Narodowej Romów „Roma Union” z siedzibą we Wrocławiu
- * Stowarzyszenie Romów w Limanowej
- * Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Romów w RP w Kędzierzynie-Koźlu
- * Związek Romów Polskich w Szczecinku
- * Centrum Doradztwa i Informacji dla Romów w Polsce z siedzibą w Łodzi
- * Małopolskie Stowarzyszenie Romów w Andrychowie
- * Stowarzyszenie „Nowa Roma” z siedzibą w Lublinie
- * Stowarzyszenie Kobiet Romskich w Polsce z siedzibą w Krakowie
- * Towarzystwo Krzewienia Kultury i Tradycji Romskiej „Kałe Jakha” z siedzibą w Krakowie
- * Stowarzyszenie Romów w Krakowie

Czy naprawdę istnieją różne rasy?

(s. 10-11)

- * Stowarzyszenie Romów w Polsce „Czerchań” z siedzibą w Bytomiu
- * Stowarzyszenie Społeczności Romskiej „Familia” w Tarnowie
- * Stowarzyszenie Romów w Stalowej Woli
- * Stowarzyszenie Kultury Romskiej „Hitano” w Olsztynie
- * Stowarzyszenie Twórców i Przyjaciół Kultury Cygańskiej z siedzibą w Gorzowie Wielkopolskim

Ten rozdział ma przede wszystkim na celu objaśnienie trudnych pojęć, takich jak „rasizm” i „antysemityzm”. Termin „rasa” nadal jest używany – choć rzadko – przez naukowców. Pojawia się także w języku potocznym. Zazwyczaj słowo „rasa” używamy w kontekście historycznym.

Ćwiczenie 1

W przeszłości naukowcy dzielili ludzi na rasy, by opisać i wyjaśnić różnice występujące między ludźmi. Z czasem niestety ich teorie zostały wykorzystane przez różnych ideologów i polityków do dzielenia ludzi na lepszych i gorszych. W konsekwencji prowadziło to do dyskryminacji ludzi ze względu na kolor skóry lub pochodzenie. Przykładem tego było prowadzenie polityki apartheidu w Republice Południowej Afryki i Stanach Zjednoczonych oraz prześladowanie Żydów, Romów i innych grup narodowych w nazistowskich Niemczech. Obecnie powszechne jest przekonanie, że ludzie tworzą jedną rasę, a różnice występujące pomiędzy nimi nie mają wpływu na nasze cechy charakteru i możliwości.

Ćwiczenie 2

Rasizm i antysemityzm

Uczniowie muszą przyporządkować terminy takie jak: rasizm, antysemityzm i dyskryminacja do poszczególnych fotografii. Należy im zwrócić uwagę, że pojęcia te częściowo nakładają się na siebie: rasizm i antysemityzm idą w parze z dyskryminacją.

W przypadku trudności ze zrozumieniem zdjęcia przedstawiającego spotkanie Sharon Stone z grupą izraelskich i palestyńskich dzieci należy wyjaśnić, że słowo *coexist* 'współistnieć' zawierają w sobie symbole islamu, judaizmu i chrześcijaństwa. Zwróć im także uwagę, że podobny symbol ma na swojej koszulce Mateusz, który stoi na tle złotej Kopyły na Skale (meczet Omara) znajdującej się na Wzgórzu Świątynnym w Jerozolimie (fot. s. 2).

Inicjatywy

(s. 12-13)

Podwójna tożsamość

Koncepcja podwójnej tożsamości, która na Zachodzie jest czymś normalnym, w Polsce wciąż budzi zdziwienie. „Jestem Romką, jestem Polką”, „Jestem Żydówką, jestem Polką”, „Jesteśmy Ormianami, jesteśmy Polakami”. Billboardy m.in. z tymi hasłami stanęły w 2008 r. przy ulicach i na domach największych polskich miast. Była to kampania promująca tolerancję, którą zorganizował Związek Gmin Wyznaniowych Żydowskich. Jej celem jest uświadomienie polskiego społeczeństwa, że w Polsce mieszkają mniejszości narodowe i etniczne, a członkinie i członkowie tych społeczności czują się jednocześnie Polkami.

Fotografie i opisy różnych inicjatyw zawarte w tym rozdziale mają zachęcić młodych ludzi do podejmowania działań na rzecz promowania tolerancji i walki z dyskryminacją w najbliższym otoczeniu.

Ćwiczenie 1

Poznajmy się

Zachęć uczniów, aby porozmawiali na temat swoich zalet. Niech zanotują to, co sami za nie uważają, a potem poproś ich, aby się zastanowili, czy inni też im je przypisują.

Ćwiczenie 3

Co mógłbyś zrobić na rzecz zblżenia ludzi?

Zadanie grupowe: upewnij się, że uczniowie koncentrują się na wykonalnych planach. Poproś, aby zaprezentowali je w postaci plakatu, prosząc klasę o opinię. Czy widzą potrzebę planu i czy jest on możliwy do zrealizowania. Jak, ich zdaniem, grupa zrealizowała zadanie? Jeśli macie dość czasu, niech zrealizują swoje plany.

Podsumowanie

(s. 14-15)

Ćwiczenie 1

Twój bohater

Po wykonaniu tego ćwiczenia poproś uczniów, by zastanowili się, która z wymienionych osób mogłaby być dla nich wzorem do naśladowania. Jeżeli uczeń nie wybierze żadnej z nich, poproś go, by zaproponował inną osobę.

Ćwiczenie 2

Twoja piosenka

Poproś uczniów, by przeczytali tekst piosenki pt. *Uprzedzenia*. Zapytaj, czy rozumieją tekst. W razie potrzeby wyjaśnij trudne pojęcia. Następnie zachęć ich do napisania wiersza lub narysowania historyjki obrazkowej dotyczącej uprzedzeń, dyskryminacji lub tolerancji. Jako inspirację do pracy mogą wykorzystać fragment tekstu piosenki. Zadbaj o to, by uczniowie mieli czas na wzajemną ocenę swych prac.

My działamy. A Ty?

Celem poprzednich rozdziałów było zaznajomienie uczniów z problemami antysemityzmu, uprzedzeń i dyskryminacji. Dyskusja na te tematy może być uzupełniona komentarzem dotyczącym własnych uprzedzeń lub zachowań wykraczających poza przyjęte normy. Niekiedy opiera się to na osobistej wrażliwości uczniów. Dla wielu nauczycieli i uczniów są to trudne sytuacje i nie zawsze wiadomo, jak na nie reagować. W takim przypadku niezbędne jest wygospodarowanie wystarczającej ilości czasu, by nad tym popracować.

Większość nauczycieli ma wypracowane własne sposoby reagowania i często są one skuteczne. Poniżej proponujemy wskazówki dotyczące sposobów reagowania na uprzedzenia i dyskryminację, które można wykorzystać w pracy wychowawczej szkoły.

Znajdowanie wsparcia

Zadbaj o to, by twoi koledzy i kierownictwo szkoły mieli świadomość, że zajmujesz się tą tematyką. Poproś ich o wsparcie, a jeśli to możliwe, wciągnij innych do współpracy, na przykład interdyscyplinarnej.

Wyznaczanie reguł

Wiele szkół dysponuje już jasnymi regułami współzycia między ludźmi. Jeśli to konieczne, sformułuj kilka i poddaj pod dyskusję (wraz z klasą). Pozwól uczniom wypowiadać się, nie dopuszczając jednak do formułowania wrogich, osobistych komentarzy lub obraźliwych słów. Zachęć uczniów, aby reagowali na takie zachowania, nie tylko wygłaszając własne poglądy, lecz także zadając pytania innym.

Zawsze reaguj

Jeśli masz wątpliwości, jak należy zareagować, nie spiesz się. Możesz także przedyskutować to z innymi. Daj jednak uczniom do zrozumienia, że słyszałeś określony komentarz i zapowiedz, że do tego wrócisz. Wtedy zawsze możesz zareagować, nawet, po czasie. Każdy komentarz traktuj poważnie, nawet jeśli zdajesz sobie sprawę, że uczniowie niekiedy krzyczą po to, by krzyżeć. Wyznacz granice wolności wypowiedzi, więc nie akceptuj zachowania typu: mogą powiedzieć, co mi się podoba.

Poprawianie się nawzajem

Zachęć uczniów, aby poprawiali się nawzajem, kiedy pełnisz rolę mediatora. Zadbaj, aby dyskutując na tematy zawarte w materiałach dydaktycznych, najpierw sami reagowali, zanim zareagujesz ty.

Okazuj emocje

Dyskusje pojawiają się wtedy, gdy istnieje rozbieżność opinii, ale także jako rezultat emocjonalnych reakcji na temat oraz panujących między uczniami stosunków. Dobrze jest odróżnić jedno od drugiego i wiedzieć, z czym mamy do czynienia. Na przykład uznaj obecność emocji, mówiąc: „Widzę, że to was niepokoi”.

Dyskusja

Przedyskutuj z uczniami, dlaczego mówią różne rzeczy: czy chcą kogoś zranić, zaszokować czy też rzeczywiście wnieść do dyskusji określony komentarz? Jeśli to konieczne, przypomnij uczniom reguły dyskusji. Podkreśl, że niektóre komentarze są w naszym kraju zakazane przez prawo, na przykład świadome obrażanie ludzi ze względu na narodowość czy wyznanie.

Rozróżnienie pomiędzy faktami a opiniami

Dyskusja wymaga informacji. Uczniowie często nie potrafią dostrzec różnicy pomiędzy faktem a opinią. Należy to także wziąć pod uwagę. Zawsze bierz pod uwagę, na czym bazuje określony pogląd: na faktach czy na opinii kogoś innego, a także skąd pochodzi ta opinia.

Etapy reagowania na przejawy dyskryminacji

Zawsze reaguj na komentarze lub zachowania uczniów będące przejawem dyskryminacji. To właśnie nauczyciel powinien zwracać uczniom uwagę na niedopuszczalne zachowania. Reakcja taka jest ważna nie tylko dla ucznia dopuszczającego się danego czynu, ale także dla pozostałych uczniów, którym dajesz w ten sposób odczuć, jak nie należy się zachowywać. Poniższy schemat może być wsparciem dla spokojnego i wszechstronnego podejścia do kwestii reagowania na przejawy dyskryminacji w szkole.

- 1 Określ granice. Daj jasno do zrozumienia, że uczeń posunął się za daleko.
- 2 Poproś o wyjaśnienie. Upewnij się, co dokładnie chciał powiedzieć. Być może to miał być „żart”.
- 3 Zostaw czas na reakcję. Pozwól uczniowi wyjaśnić, dlaczego tak się rozgniewał i zareagował w ten sposób. Uczeń nie zawsze uzna, że skarcenie go było uzasadnione. Pozwól mu wyjaśnić, dlaczego mogłoby to być niesprawiedliwe.
- 4 Słuchaj, podsumowuj, pytaj. Uczniowie prawdopodobnie powiedzą ci, co ich najbardziej denerwuje. Wysłuchaj i sprawdź, czy dobrze rozumiałeś, co powiedzieli uczniowie. W razie potrzeby zadaj im dodatkowe pytania. Upewnij się, czy nie chodzi o coś jeszcze oraz czy zachowanie to nie było spowodowane złymi relacjami z kolegami i/lub nauczycielem.
- 5 Odpowiedz. Po wysłuchaniu, podsumowaniu i zadaniu dodatkowych pytań pokaż, że teraz lepiej rozumiesz, o co chodzi, ale mimo tego nie będziesz tolerować tego rodzaju zachowania. Wyjaśnij, dlaczego.
- 6 Określ jasno konsekwencje. Bądź jednoznaczny, jeśli chodzi o konsekwencje tego zachowania, także jeśli się naganne zachowanie się powtórzy.
- 7 Wprowadz w życie sankcje. Jeśli jasno określiłeś grożące konsekwencje, bądź konsekwentny. Jeśli stwierdziłeś, że zadzwonisz do rodziców lub opiekunów, zrób to.

Poniżej znajdują się definicje niektórych terminów występujących w materiałach dydaktycznych.

Antysemityzm

Nienawiść do Żydów lub uprzedzenia wobec nich.

Bar micwa

Dosłownie znaczy to 'syn przykazania'. Żydowski chłopiec osiąga pełnoletniość w wieku trzynastu lat i musi przestrzegać *micwot* (przykazań). Terminu *bar micwa* używa się na określenie związanej z tym ceremonii w synagodze. Żydowska dziewczynka osiąga pełnoletniość w wieku dwunastu lat. Dziewczynki mają *bat micwę*, co znaczy 'córka przykazania'.

Cech

Stowarzyszenie ludzi uprawiających ten sam zawód.

Chrześcijaństwo

Monoteistyczna religia oparta na życiu Jezusa z Nazaretu, która rozwinęła się z judaizmu. Chrześcijanie wierzą w Trójcę Świętą, to znaczy Boga Ojca, jego syna Jezusa i Ducha Świętego. Dla chrześcijan świętą księgą jest Biblia, łącznie Stary i Nowy Testament.

Diaspora

Rozproszenie Żydów po całym świecie.

Dyskryminacja

Różnicowanie na podstawie powodów, które nie są istotne, np. wieku, pochodzenia, płci, przekonań czy preferencji seksualnych.

Getto

Dzielnica miasta zamieszkała (niekiedy przymusowo) przez ludzi o tym samej charakterystyce etnicznej lub kulturowej.

Holokaust

Mordowanie Żydów w Europie w czasie II wojny światowej.

Homofobia

Nienawiść do homoseksualistów, często wynika z uprzedzeń i lęku.

Islam

Monoteistyczna religia powstała na Bliskim Wschodzie. Słowo „islam” oznacza 'poddanie się Bogu (Allahowi)'. Jego prorokiem jest Mahomet, który napisał Koran – świętą księgę muzułmanów.

Izrael

Żydowskie państwo na Bliskim Wschodzie założone w 1948 r. Powstało ono po wiekach diaspory żydowskiej na terenie dawnego królestwa Izraela.

Judaizm

Religia Żydów. Pierwsza religia monoteistyczna, powstała około 2000 lat p.n.e.

Kozioł ofiarny

Jednostka lub grupa ludzi niesłusznie o coś oskarżona i ukarana.

Ludobójstwo

Mordowanie narodu. Ludobójstwo polega na świadomej eksterminacji całej populacji.

Międzynarodowy Trybunał Karny

Stały trybunał międzynarodowy utworzony w Hadze w 2002 r., przeznaczony do ścigania ludzi podejrzanych o ludobójstwo, zbrodnie wojenne i zbrodnie przeciwko ludzkości (nie należy go mylić z Międzynarodowym Trybunałem Sprawiedliwości, mającym siedzibę w Pałacu Pokoju – ten trybunał zajmuje się sporami pomiędzy państwami).

Neonazista

Zwolennik współczesnej odmiany narodowego socjalizmu.

Palestyna

Dawna nazwa terenów, na których leży dzisiejszy Izrael i terytoria palestyńskie. Palestyna była niegdyś prowincją Cesarstwa Rzymskiego; później – częścią imperium tureckiego. Od 1914 do 1948 r. Palestyna pozostawała pod rządami brytyjskimi.

Pogrom

Brutalne ataki na Żydów i ich majątek przeprowadzane na dużą skalę, często przy współudziale i współdziałaniu władz, policji i rządu.

Rasizm

Rasizm zaczyna się już wtedy, kiedy uważasz ludzi za gorszych z powodu koloru ich skóry, kultury lub pochodzenia. W wielu przypadkach ludzie ci są także gorzej traktowani lub społecznie upośledzeni. Wtedy rasizm oznacza dyskryminację.

Syjonizm

Pragnienie Żydów założenia w Palestynie własnego państwa.

Synagoga

Żydowski dom modlitwy, gdzie gromadzą się ludzie w celu czytania Tory i innych świętych dla judaizmu ksiąg.

Talmud

Zbiór komentarzy rabinów do biblijnej Tory, zawierający wskazówki, jak przestrzegać prawa religii żydowskiej.

Tora

Księgi Mojżesza. Pięć pierwszych ksiąg Biblii (Starego Testamentu).

Dosłownie termin ten znaczy 'nauczanie'.

Trybunał

Tymczasowy międzynarodowy sąd, którego zadaniem jest ściganie ludzi podejrzanych o naruszenie międzynarodowego prawa humanitarnego.

Uprzedzenie

Uprzedzenie to pozytywny lub negatywny, dokonany z góry osąd dotyczący osoby lub grupy ludzi.

Publikacja ta jest elementem pakietu edukacyjnego, obejmującego trzy główne tematy:

1. Historia Żydów w Europie i antysemityzm do 1945 r.;
2. Antysemityzm we współczesnej Europie;
3. Uprzedzenia, dyskryminacja, rasizm i antysemityzm.

Materiały zostały zaadaptowane do użytku szkolnego w kilku krajach europejskich i są dostępne w oficjalnym języku każdego z tych krajów. Pakiet ten został przygotowany przez ODIHR (Biuro Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka OBWE) oraz Dom Anny Frank we współpracy z ekspertami pochodzącymi z krajów, których te materiały dotyczą.

OBWE/ODIHR

Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie zrzesza 56 państw z Europy, Ameryki Północnej i Azji Środkowej. Jej Biuro Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka wspiera inicjatywy na rzecz tolerancji i przeciwdziałania dyskryminacji, obrony praw człowieka i demokracji. Więcej informacji znajdziesz na stronie www.osce.org/odihr.

Dom Anny Frank

Dom Anny Frank jest muzeum, zorganizowanym w miejscu, gdzie w czasie wojny ukrywała się Anna Frank. Zajmuje się promowaniem ideałów Anny w odniesieniu do czasów, w których żyła, ale także ze względu na ich współczesne znaczenie. Realizuje projekty edukacyjne zorientowane na przeciwdziałanie współczesnym formom antysemityzmu, rasizmu i ksenofobii oraz na promowanie tolerancji i szacunku dla innych. Więcej informacji znajdziesz na stronie www.annefrank.org.

Stowarzyszenie Centrum Polsko-Niemieckie

Stowarzyszenie Centrum Polsko-Niemieckie w Krakowie jest organizacją pozarządową, która działa na rzecz porozumienia między narodami. Jego działalność koncentruje się głównie na programach wizyt studyjnych i wymiany młodzieży. Centrum realizuje także projekty edukacyjne, których celem jest promocja tolerancji i zwalczanie antysemityzmu, uprzedzeń i innych form dyskryminacji. Więcej informacji znajduje się na stronie www.scpn.krakow.pl.

Niniejsza publikacja powstała dzięki pomocy finansowej Ministerstwa Edukacji Narodowej przyznanej na realizację zadania publicznego „Materiały edukacyjne z zakresu edukacji na rzecz przeciwdziałania dyskryminacji, uprzedzeniom, rasizmowi i antysemityzmowi oraz edukacji o prawach człowieka i edukacji międzykulturowej w ramach Europejskiego Roku Dialogu Międzykulturowego”.

© Dom Anny Frank, OBWE/ODIHR
Stowarzyszenie Centrum Polsko-Niemieckie
Kraków 2008
Wydanie I

Tekst: Ineke Mok, Willem-Pieter van Ledden, Karen Polak (Dom Anny Frank) **Adaptacja polska:** Piotr Trojański, Renata Helińska (Stowarzyszenie Centrum Polsko-Niemieckie w Krakowie) **Tłumaczenie:** Marek Król
Korekta językowa: Andrzej Chłudziński **Produkcja:** Dom Anny Frank **Projekt graficzny:** Karel Oosting, Jolanta Ślusarczyk **Adaptacje językowe:** Matthias E. Kail **Wydrukowano w Polsce:** Drukarnia Skleniarz
Ilustracje: Getty Images, Archiwum Żydowskiego Instytutu Historycznego w Warszawie, Muzeum Żydowskie w Amsterdamie, Wiener Collection (Tel Aviv University), Muzeum Historyczne Miasta Krakowa, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Jacek Bednarczyk, Włodzimierz Susid, Gazeta Krakowska, Joanna Podolska, Paweł Sawicki, Piotr Trojański, Tomasz Watros, Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences, www.nigdywiecej.org, zbiory prywatne.

Dołożyliśmy starań, by odnaleźć właścicieli praw autorskich do wszystkich ilustracji zamieszczonych w tej publikacji. Jeżeli jednak zauważą Państwo, że jakieś zdjęcie nie zostało właściwie uhonorowane, prosimy o kontakt z Domem Anny Frank.

